

Michał Siwiec-Cielebon

Dla pamięci rzetelnej : problematyka badania i weryfikacji strat wojennych pracowników i wychowanków gimnazjum i liceum w Wadowicach

Wadowiana : przegląd historyczno-kulturalny 14, 127-186

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

MICHAŁ SIWIEC-CIELEBON

DLA PAMIĘCI RZETELNEJ.

PROBLEMATYKA BADANIA I WERYFIKACJI STRAT WOJENNYCH PRACOWNIKÓW I WYCHOWANKÓW GIMNAZJUM I LICEUM W WADOWICACH

„Kamienie wołać będą”...

Stefan kard. Wyszyński

Pamięci wychowawców i wychowanków Gimnazjum
Wadowity – w 145. rocznicę powołania szkoły

Przed 20. laty ukazała się cenna publikacja dra Gustawa Studnickiego omawiająca historię najstarszej wadowickiej i jednej z najstarszych w regionie i kraju szkół średnich¹. Wśród wielu innych informacji zawiera ona pierwsze zestawienie listy strat personelu i uczniów tej placówki. W kilka lat później ten sam autor opublikował jeszcze niewielkie uzupełnienie do swojego dzieła². Równocześnie przyznał w suplementcie, że „*Posłowie*” tam zawartym zamyka „*Pierwszą wśród równych*”. Późniejsza jego ciężka choroba i śmierć w 1999 r. sprawiły, że szkole o wspaniałych tradycjach zabrakło najpoważniejszego badacza i sercem oddanego piewcy. Nie podjęto i nie kontynuowano – przynajmniej do chwili obecnej – bardziej kompleksowych badań nad przeszłością szkoły noszącej dumne imię księdza Marcina Wadowity. Niewielkie przyczynki pióra Konrada Meusa czy autora niniejszego artykułu poszerzają jedynie zakres badań, czy pogłębiają lub analizują niektóre wątki, ale jak wiadomo, całościowa synteza nadal nie jest kontynuowana. Tymczasem w ciągu 20. lat, jakie upłynęły od wydania książki zmieniło się wiele. Znacząco poszerzyły się możliwości badawcze, nie tylko dzięki likwidacji instytucjonalnej cenzury, która wszak istotnie oddzia-

1 G. Studnicki, *Pierwsza wśród równych. Dzieje Gimnazjum i Liceum w Wadowicach*” Towarzystwo Miłośników Ziemi Wadowickiej, Wadowice 1991.

2 Tenże, *Pierwsza wśród równych. Dzieje Gimnazjum i Liceum w Wadowicach. Suplement*” Wadowice w maju 1995, Grafikon.

ływała na kształt jedynego dotychczas opracowania, ale także z racji dostępności wielu informacji oraz zwiększającej się liczby publikacji dotyczących m.in. tematyki strat osobowych mieszkańców ziem polskich w konfliktach wojennych XX w., a wreszcie poszerzającej się i zmieniającej perspektywy ujęcia tego tematu. Swoim ewentualnym następcom zajmującym się tym tematem dr G. Studnicki postawił wysoko poprzeczkę, pisząc, iż kończy swoje badania nad przeszłością szkoły:

„(...) z nadzieją, że znajdzie się kiedyś osoba, dla której będzie to jedno ze źródeł do skreślenia tych dziejów od nowa w sposób mądrzejszy, ciekawszy i doskonalszy”.³

Czy tak się stanie i czy – z racji wysokiego standardu ujęcia tematu przez dra G. Studnickiego – będzie to w ogóle możliwe, nie sposób dzisiaj oceniać. Należy jednak dołożyć wszelkich starań, aby w zakresie, w jakim nie mógł on w pełni zamknąć swojego dzieła, zweryfikować i uzupełnić podane przez niego informacje. Jednym z takich problemów jest sprawa listy strat w latach wojen i konfliktów XX w. osób związanych z zasłużoną wadowicką szkołą. Także dlatego, aby ułatwić zadanie ewentualnym następcom dra G. Studnickiego badającym dzieje oświaty i samej placówki i pragnącym upamiętnić jej dorobek i tradycje. Równocześnie należy rozważyć sprawę uzupełnienia listy nazwisk na tablicy pamiątkowej ufundowanej wewnątrz gmachu szkoły. Niniejszy artykuł ma zwrócić uwagę osób zainteresowanych tematem, na konieczność dalszych intensywnych i szczegółowych badań, zmierzających do pełnego ustalenia i upamiętnienia wszystkich, którzy oddali życie za ojczyznę. Jest zarazem także wskazaniem i omówieniem problemów i trudności, z jakimi styka się badacz poszukujący i weryfikujący takie informacje oraz dylematów, na jakie musi szukać odpowiedzi. I wreszcie jest przypomnieniem, że półwiekowe oddziaływanie antypolskiej polityki komunistycznej na badania historii, także tej lokalnej, nie tylko wprowadziło wiele zamieszania w klasyfikacji czy kwantyfikacji wielu zjawisk i sytuacji, ale przede wszystkim istotnie zafalszowało i skrzywiło w społecznej świadomości historycznej obraz dziejów oraz postaw i losów ludzi.

SPRAWA TABLICY, CZYLI O PRZEDWCZESNEJ DECYZJI

Kiedy dzięki staraniom dra G. Studnickiego wmurowano na podeście klatki schodowej budynku dawnego Gimnazjum, obecnego Zespołu Szkół Ogólnokształcących tablicę dedykowaną związanym ze szkołą ofiarom wojen, na prze-

3 Tamże, s. 12

ciwległej ścianie umieszczono wykonany na brystolu i oprawiony za szkłem spis ich nazwisk. Intencją pomysłodawcy było, aby kiedyś, po przeprowadzeniu dodatkowych kwerend i uzupełnieniu danych, wykonać odpowiednią stałą tablicę. Autor monografii szkoły wiedział jednak, iż wtedy – a był to rok 1986 – o wielu ofiarach nie było jeszcze wiadomo, a innych nie można było oficjalnie wspominać i czcić z racji uwarunkowań polityczno-cenzuralnych. Ale przecież nie oznaczało to takiego „uproszczonego” załatwienia problemu, a raczej wręcz odwrotnie, dało czas dla dalszych prac nad tematyką strat osobowych.

„*Jeśli my zapomnimy o nich, kamienie wołać będą*” – ten cytat często przytaczany był przez Prymasa Tysiąclecia, ś.p. kard. Stefana Wyszyńskiego. Takimi „wołającymi” kamieniami są właśnie wszelkie tablice pamiątkowe. Jednak ich zadanie najlepiej spełnione jest, gdy zawarta na nich informacja wypełnia kryteria merytoryczne. Niestety, poza G. Studnickim mało kto zdawał sobie sprawę z ogromu pracy, jaki w tym zakresie powinien zostać jeszcze wykonany, zaś po śmierci inicjatora podjęto niezbyt fortunną decyzję, aby nazwiska z tymczasowej planszy przenieść bez dalszych badań na marmurową tablicę i w ten sposób sprawę „zamknąć”. Stało się to mimo wiedzy wielu osób, że do listy powinno zostać dopisanych co najmniej kilkadziesiąt (wtedy ok. 70) osób. Obecnie wiadomo, że takich nazwisk, które powinny znaleźć się na tablicy, jest już ponad 140.

Drugą kwestią jest, a właściwie była, konieczność sprostowania kilku informacji, czyli usunięcia nazwisk osób, które wskutek błędnych informacji przekazanych drowi G. Studnickiemu przez osoby trzecie bez możliwości weryfikacji (czasem owo sprawdzenie było przed 25-20 laty po prostu technicznie niemożliwe) zostały mylnie uznane za ofiary wojen. W kilku przypadkach na tablicy utrwalono błędne identyfikacje ofiar wynikające ze zbieżności nazwisk, podobieństwa imion itp. Kolejną niezbyt sensowną, a przy tym mało estetyczną decyzją było dopisanie, już po wykonaniu marmurowej tablicy, nazwiska jednej z ofiar (inż. S. Kwapienia) poza ułożonym alfabetycznie spisem. Koncepcja taka byłaby usprawiedliwiona, choć nadal wątpliwa estetycznie, jedynie w wypadku, gdyby było to jedyne lub jedno z dwóch, trzech, brakujących na tablicy nazwisk. Ale w przypadku wiedzy o konieczności dopisania kilkudziesięciu osób, a także o zmianie niektórych danych – usunięciu kilku nazwisk – okazała się niecelowa, zniekształcając przy tym wizualnie tektonikę i estetykę układu zapisu na tablicy. O tym, że niektóre osoby uznane zostały za ofiary wojen błędnie (przynajmniej o jednym takim przypadku – Maurycego Hupperta) wiedział zresztą G. Studnicki, który w swojej późniejszej publikacji podawał prawidłowo, że Huppert zmarł w Londynie po zakończeniu II wojny światowej. Nazwiska kilku innych osób, które powinny zostać upamięt-

nione na tablicy, także można znaleźć we wspomnianym wydany pośmiertnie zestawieniu informacji biograficznych dotyczących wielu wadowiczian, zebrany przez tegoż autora⁴. Z żalem zatem należy uznać, że w ostatecznym efekcie za-
instalowanie wspomnianej tablicy marmurowej spowodowało więcej szkody, niż
pożytku.

SPECYFIKA OBSZAROWO-CZASOWA SZKOŁY, CZYLI NIECO O BADANIU ELEMENTÓW ZBIOROWOŚCI DYNAMICZNEJ W CZASIE I PRZESTRZENI

Wadowicka szkoła na przestrzeni lat ulegała wielokrotnym i różnorodnym przekształceniom. Generalnie jednak, będąc przez wiele lat jedyną polskojęzyczną placówką oświaty średniego szczebla na zachód od Krakowa, przyciągała uczniów z nader rozległych obszarów. Migracje rodzin warstw urzędniczych, przenoszonych cesarskimi i namiestniczymi reskryptami w obrębie nie tylko Galicji, ale całej monarchii habsburskiej powodowały, iż uczniowie szkoły pochodzili nierzadko z bardzo odległych krajów czy prowincji. Przy tym bardzo często zaczynający naukę w Wadowicach kończyli ją w szkole odległej o kilkaset km od Wadowic i odwrotnie, do Wadowic przybywali kontynuować edukację czy złożyć egzamin dojrzałości uczniowie z bardzo odległych szkół. Do i tak niemałej w każdym roku liczby uczniów pochodzących z różnych zakątków państwa Habsburgów, doszli w latach wojen 1914-18 i 1918-21 uczniowie z rodzin ewakuowanych ze Wschodniej Galicji oraz uzupełniający wykształcenie czy też zdający tzw. matury wojenne żołnierze polskich formacji legionowych i jednostek c.k. armii. Z tego tytułu na liście strat znalazło się wielu wychowanków szkoły urodzonych z dala od ziemi wadowickiej. Zapewne jednak, nawet po uwzględnieniu niniejszych uzupełnień, nadal nie są to wszyscy, którzy ponieśli śmierć w wyniku wojen i walk o niepodległość Polski. Nierzadko nowe informacje o losach uczniów Gimnazjum odnajdywane są w wyniku kwerendy nie tylko we wszelakich *listach strat*, ale np. w *sprawozdaniach gimnazjalnych zakładów*, w których kontynuowali naukę.

Oczywiście z biegiem czasu, a zwłaszcza w latach II RP, w związku z powstawaniem kolejnych polskich szkół średnich terytorialny zasięg Gimnazjum ulegał zmniejszeniu. Nadal jednak znaczna była grupa uczniów przybywających do szkoły z odległych zakątków Rzeczypospolitej z racji zawodowych migracji rodziców, a także tych, którzy z różnych względów nie mogli kontynuować nauki we

4 G. Studnicki, *Kto był kim w Wadowicach?*, WCK Wadowice 2004.

wcześniej wybranych placówkach. Z kolei z tychże samych względów kilka procent uczniów rozpoczynających naukę w Wadowicach kontynuowało ją później w innych zakładach.

- ***Sprawa Gimnazjum Żeńskiego i jego wychowanek***

Umieszczone na niniejszej liście nazwisko Eleonory Hrdinówny zwraca uwagę na fakt, który przy zestawianiu wojennych strat być może umknął uwadze dra G. Studnickiego. Obecna szkoła dziedziczy nie tylko tradycje Gimnazjum Męskiego, ale także działającego w Wadowicach w l. 1928-39 i 1945-46 Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego Zrzeszenia Rodziców, od 1932 używającego imienia Michaliny Mościckiej zaś po reformie systemu edukacji w latach 30. noszącego nazwę Prywatnego Liceum i Gimnazjum Żeńskiego im. M. Mościckiej. Od 1 września 1946 Liceum i Gimnazjum Żeńskie zostało bowiem połączone z Liceum i Gimnazjum im. M. Wadowity. Niewątpliwie E. Hrdinówna nie jest jedyną spośród absolwentek, a tym bardziej uczennic tej szkoły, jakie poniosły śmierć w wyniku wojny. Badanie tego wątku wymaga zatem dalszych systematycznych kwerend.

- ***Sprawy terminologiczne: Uczniowie – wychowankowie, abiturienti, absolwenci. Nauczyciele rzeczywisci i formalni.***

Równocześnie należy jednak wyjaśnić pewne podstawowe kwestie terminologiczne. W odniesieniu do ofiar – uczniów zakładu – można bowiem stosować różne nazewnictwo, które każdorazowo nie zmienia podstawowego faktu, iż wszyscy byli *wychowankami* szkoły, który to termin jest najlepszym dla określenia każdego ucznia. Podstawowym kryterium jest tu fakt znalezienia się ich nazwisk w listach klasyfikacyjnych. W niektórych zakresach można uwzględnić relacje czy informacje z innych źródeł, szczególnie w odniesieniu do okresów, dla których archiwalia szkolne nie zachowały się, są niekompletne względnie nie obejmują wszystkich imiennie. Grupa *absolwentów* obejmuje bowiem tylko tych, którzy naukę w szkole zakończyli egzaminem dojrzałości. Nierzadko są to uczniowie obcych i odległych od Wadowic zakładów, podczas gdy – często wieloletni – uczniowie z Wadowic, egzamin zdali w innej i także daleko leżącej placówce. Ścisłe zatem przyjęcie formuły tylko *absolwentów* istotnie wypaczałoby wiedzę o faktycznym wkładzie wychowanków zakładu w walkę o niepodległość Polski i o poniesionych przez tę grupę ofiarach. Także określenie *abiturient* obejmuje tylko część wychowanków, w tym wypadku kończących kl. VIII Gimnazjum, co do których nie ma pewności, gdzie zdali maturę.

Z kolei w przypadku nauczycieli, poza wynikającą z poprzedniego akapitu koniecznością zweryfikowania pod kątem strat wojennych grupy pracowników Gimnazjum Żeńskiego, należy zauważyć, iż niektórzy nauczyciele Gimnazjum im. M. Wadowity, którzy mieli przydział etatowy do wadowickiej szkoły, nie obejmowali w rzeczywistości tej posady, pracując w innych zakładach, mając urlopy dla poratowania zdrowia czy też dla pracy naukowej. Niemniej jednak, wszystkich przydzielonych urzędowo do grona Gimnazjum należy traktować równoprawnie, jako formalnych pracowników szkoły. Dlatego też dla ujęcia na liście strat Gimnazjum właściwym kryterium będzie każdorazowo status formalnego nauczyciela czy pracownika Gimnazjum.

- *Konsekwencje konsekwentnego przyjęcia kryteriów G. Studnickiego*

Dr G. Studnicki przyjął w swoim opracowaniu tzw. interpretację rozszerzającą. Oznacza to, iż w miarę możliwości na liście znalazła się każda osoba, której śmierć awizowana czy potwierdzona była w dostępnych temu autorowi źródłach i materiałach, a której związki z Gimnazjum zostały w tychże źródłach w jakiś sposób uprawdopodobnione. Autor niniejszego artykułu uważa, iż kryteria te należy stosować konsekwentnie nadal, jako najbardziej logiczne oraz umożliwiające nie pominięcie nikogo z poległych czy zmarłych, nawet w przypadku pewnych wątpliwości czy braku informacji, nie podważających jednak podstawowego zrębu faktów. Najprościej sprawę tę wyjaśnia zamieszczona pod *listą ofiar wojen* uwaga G. Studnickiego:

„Nazwiska L. Dziamy, A. Jaworka, H. Nowaka, J. Szurka, J. Thoma wymieniono w „Sprawozdaniach”. Związku tych osób z Gimnazjum nie udało się ustalić. (...)”⁵

Dowodem na to, iż weryfikacja niektórych informacji bywa możliwa nawet po wielu latach, jest sprawa umieszczenia w *Sprawozdaniu*, a w ślad za tym na tablicy, nazwiska A. Jaworka. Niewątpliwie autor adnotacji na str. 4-5 w *Sprawozdaniu 1917/18* uwzględnił informację kogoś powracającego z niewoli rosyjskiej, ale nie sprawdził we wcześniejszych *Sprawozdaniach* danych ucznia, którego dotyczyła. Stąd pomyłka w imieniu, bowiem relacja mówiła bez wątpienia o **Czesławie Jaworku** z Ponikwi, uczniu Gimnazjum (odnotowany w *Sprawozdaniu* za r. szk. 1911/12 i w latach kolejnych, aż do r. 1914/15 kiedy 17.07.1915 r. zdał maturę

5 Gustaw Studnicki, *Pierwsza wśród równych...*, s. 332.

wojenną), skaucie 1 WDS, członku tajnej SDS przy Sokole w Wadowicach. Wcielony do Legionów Polskich 18.08.1914 r., był żołnierzem 12 komp. (wadowickiej) III baonu 3 pp LP, od maja 1915 r. służył w 4 pp LP, dostał się do niewoli rosyjskiej 5.07.1916 r. pod Kostiuchnowką-Optową (w niektórych dokumentach: pod Wołczeckiem). W latach 1934-36 prowadzono w Wadowicach na wniosek Koła Czwartaków LP akcję poszukiwawczą w celu ustalenia losów jego oraz rodziny, ponieważ pośmiertnie odznaczony został Krzyżem Niepodległości⁶.

PODSTAWY FORMALNE I ŹRÓDŁOWE CZYLI O KRYTERIACH I ROZRÓŻNIENIU STRAT OSOBOWYCH

W miarę upływu lat porządkowanie wiedzy o poległych i zmarłych przed stu czy chociażby pięćdziesięciu laty staje się coraz trudniejsze. Wymierają świadkowie wydarzeń, zaciera się pamięć pozostałych, do wielu mitów czy błędnych informacji dochodzą kolejne. Okres Polski Ludowej nie sprzyjał obiektywnym badaniom historycznym, zarówno poprzez niechętny stosunek ówczesnych władz do wielu wydarzeń polskiej historii najnowszej, jak też przez obowiązującą cenzurę, ograniczającą dostępność materiałów archiwalnych czy oficjalny obieg publikacji. Nadrobienie powstałych w ten sposób zaległości jest trudne, ale nie niemożliwe. Wymaga jednak przeprowadzenia szczegółowej kwerendy archiwalnej oraz bibliograficznej dotyczącej badanej społeczności i weryfikacji zawartych w niej danych.

Podstawowymi publikacjami, które należy przejrzeć są wszelkiego typu listy strat, martyrologia i słowniki biograficzne – zarówno środowiskowe, jak i obejmujące poszczególne okresy dziejów Polski a nawet świata. Przynoszą one jednak nierzadko sprzeczne dane, które wymagają bardzo szczegółowej krytyki porównawczej. Powstawały bowiem w różnych czasach i na podstawie zróżnicowanego dostępu autorów do zasobów archiwalnych. Zatem zawarte w nich błędy nie zawsze wynikają ze złej woli czy warsztatu autorów opracowań, a znacznie częściej ze wspomnianych ograniczeń cenzuralnych i ideologicznych. Należy więc dokonywać kwerendy także pod kątem uzupełnienia brakujących danych i wypełnienia luk informacyjnych wynikających z pozamerytorycznej selekcji postaci, które

6 *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1912*, Wadowice 1912, s. 45 (kl. V B); *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1912/13*, Wadowice 1913, s. 61 (kl. VI); *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Wadowicach z rok szkolny 1913/14*, Wadowice 1914, s. 56 (kl. VII); *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. Gimnazjum w Wadowicach za rok szkolny 1914/15*, Wadowice 1915, s. 43; CAW, KN 19.06.1938 oraz materiały Muzeum Tradycji Niepodległościowej Ziemi Wadowickiej im. 12 pp.

opisują. Pojęcie „strat” jest bowiem na tyle czytelne, a fakt „śmierci” zrównuje wszystkie te osoby, że inne czynniki nie powinny mieć wpływu na kształt merytoryczny tak konstruowanych wykazów. Należy jednak zwrócić uwagę na niektóre różnice pojęciowe, które nierzadko zaburzają czytelność kryteriów.

Podstawową formą wojennych strat osobowych jest śmierć poniesiona w bezpośredniej walce. To kryterium nie wymaga komentarza i wystarczy jego źródłowe udokumentowanie. Kolejnym kryterium jest jednak śmierć w wyniku represyjnych działań jednej ze stron wojujących. Totalny charakter konfliktów zbrojnych XX stulecia, zwłaszcza II wojny światowej, spowodował, iż śmierć – zarówno w wyniku walk frontowych, jak też w wyniku różnorodnych represji – równie często dotykała osób cywilnych, jak żołnierzy wojujących stron. Również ten aspekt wydaje się nie budzić wątpliwości merytorycznych, zatem także takie przypadki śmierci powinny być objęte wspomnianymi listami. Warunki wojenne powodowały, że także wypadki śmierci samobójczych – w warunkach zagrożenia niewolą czy represjami – trzeba kwalifikować jako straty wojenne. Najtrudniejszymi do weryfikacji i ujęcia na listach strat są wypadki śmierci w okresie wojny, ale mające przynajmniej niektóre cechy zgonów naturalnych. Grupa ta obejmuje zarówno osoby wcześniej represjonowane i zmarłe po doznanych represjach, chociaż nie zawsze bezpośrednio w ich skutku, jak też osoby zmarłe w okresie wojny. Te pierwsze można uznać za bezpośrednie ofiary wojny, te drugie, także coraz częściej ujmowane na listach strat, za ofiary pośrednie. Na tablicy w ZSO jest nazwisko prof. Franciszka Bossowskiego, który był więźniem niemieckiego obozu koncentracyjnego, ale zmarł w kilka miesięcy po zwolnieniu z tegoż. Jest także nazwisko mjr. Edwarda Starzewskiego, który był jeńcem obozu oficerskiego VII A w Murnau, ale zmarł w miesiąc po oswobodzeniu, 2 czerwca 1945 r. i pochowany został w Gmünd w Austrii. Błędna jest natomiast informacja, że poległ we wrześniu 1939 r. Do podobnych przypadków na obecnie publikowanej liście można zaliczyć zmarłych na zesłaniu w Związku Sowieckim Zygmunta Glücksmanna i Jana Löwego, którzy co prawda byli represjonowani zsyłką, ale zmarli już po zwolnieniu z miejsc osadzenia. Podobnie należy potraktować kasus prof. Mieczysława Michałkiewicza, który był więźniem obozu koncentracyjnego ale zmarł z wyczerpania w kilkanaście dni po oswobodzeniu. Z kolei dr Andrzej Chramiec zmarł w kilka godzin po brutalnej rewizji gestapo w miejscu jego zamieszkania a dr Zofia Karasiówna popełniła samobójstwo prawdopodobnie wskutek informacji o zagrożeniu najściem gestapo. Ich śmierci związane więc były pośrednio z aktami represji okupantów. Samobójcza śmierć płk. dypl. Józefa Stefana Cwiertniaka była skutkiem braku zgody na pójście do niewoli, czy to sowieckiej, czy nie-

mieckiej. W podobnych warunkach popełnił samobójstwo płk Stanisław Dąbek na Kępie Oksywskiej, uznawany nie tylko za ofiarę wojny, ale wręcz za poległego w walce. Przypadek śmierci płka Ćwiertniaka wymaga jednak dodatkowej informacji. Ś.p. Gustaw Studnicki wiedział o okolicznościach śmierci pułkownika, ale zakwestionował je, powołując się na opublikowane w 1986 r. wspomnienia płka dypl. Mariana Porwita, który śmierć Ćwiertniaka opisał jako zdarzenie z sierpnia 1939 r. Dzisiaj wiadomo, że decyzja tego autora została wymuszona przez cenzurę, która nie zgodziła się na opisanie faktycznych okoliczności śmierci płka Ćwiertniaka jako udziału w walce z sowietami i protestu wobec sowieckiego najazdu i niewoli.

Najczęściej spotykany problem klasyfikacji zgonu, to rozróżnienie straty w wyniku wojny od wypadku śmierci naturalnej. Wątpliwość ta dotyczy m.in. prof. Leonarda Biera jak i prof. Stefana Ciembroniewicza, którzy według wszelkiego prawdopodobieństwa zmarli śmiercią naturalną, aczkolwiek wiadomo, że na początku okupacji S. Ciembroniewicz wysiedlony został ze Śląska do GG. Warunki wojenne – zarówno sanitarne, zdrowotne, jak też okoliczność stałego zagrożenia – niewątpliwie mogły mieć i miały wpływ na ich kondycję zdrowotną, a zatem mogły przyspieszyć ich zgon. Nie miał wątpliwości w tej mierze autor pierwszego zestawienia polskich strat wojennych w dziedzinie kultury, prof. Bolesław Olszewicz, który obydwu ujął w swoim opracowaniu, „*Liście strat kultury polskiej*”, będącej do dzisiaj jednym z podstawowych informatorów w tej kwestii. Nazwiska obydwu wymienionych ujmują także opracowania środowiskowe, dotyczące lekarzy czy śląskich nauczycieli. Zastosowanie we wspomnianych przypadkach kwalifikacji rozszerzającej było zapewne uzasadnioną decyzją autorów opracowań, ale wobec tego konsekwencją powinno być ujęcie tych nazwisk na liście wojennych strat uczniów wadowickiej szkoły. Jeżeli zaś L. Bier i S. Ciembroniewicz, to z tego samego powodu na liście strat odnotowany powinien zostać prof. Franciszek Tyralik, który zmarł w Wadowicach pod koniec okupacji z powodu ogólnego osłabienia i choroby serca. Na pewno na jego stan zdrowia miały wpływ nie tylko warunki wojennej egzystencji, ale także aresztowanie i zesłanie do obozu koncentracyjnego jednej z córek czy śmierć zięcia w Katyniu. Takie ujęcie tematu, skutkujące wpisaniem na listę wielu niebojowych strat okresu wojny jest ujęciem najczęściej spotykanym w badaniach nad stratami osobowymi, ale trzeba zdawać sobie sprawę, że znacząco poszerza listę ofiar.

Kolejnym i znacznie trudniejszym niż poprzednie zagadnieniem jest fakt śmierci wychowanków czy pracowników „pod obcymi sztandarami”. Nawet jeżeli dominującym w Galicji Zachodniej był żywioł polski, przez wiele lat wadowicka szkoła funkcjonowała w środowisku wielożytnym i wielonarodowościowym

wym. Konsekwencją tego faktu są różne, nader barwne i ciekawe, ale nierzadko pogmatwane i zaskakujące losy wychowawców i wychowanków placówki. Nie da się przemilczeć tego faktu, a i nie można przejść obok niego obojętnie, bowiem lata wojen i przekształceń państwowych podobnie jak na Polaków oddziaływały na osoby innych nacji. Różne były także wybory życiowych dróg i różne powody tych wyborów. Na liście strat nie można więc pominąć osób, które poniosły śmierć w wyniku wojen, acz nie zawsze o Polskę walczyły i za Polskę zginęły. Ujęcie w prezentowanym artykule nazwisk osób, które w latach wojen znalazły się po przeciwnej stronie niż bohaterowie Niepodległej Polski, w szeregach przeciwników Rzeczypospolitej, nie ma na celu ich gloryfikacji. O tym, jak pokrętne bywają losy ludzi i rodzin, świadczy sprawa Andrzeja Krämera. Według jednej ze znanych wersji popełnił on samobójstwo po otrzymaniu informacji o odkryciu grobów katyńskich, według innej zginął w bójce z kolegą, który wypomniał mu... polskie pochodzenie i pobyt ojca w niewoli sowieckiej. Dla porządku trzeba wspomnieć, że znane są także wersje wypadku lotniczego i drogowego. Niewątpliwie problematyczna jest natomiast sprawa Jana Mydlarza, który zdecydowanie niechlubnie zapisał się w historii społeczności lokalnej Zagórnik. Nie przekreśla to jednak faktu, iż nie powrócił do rodzinnej miejscowości w wyniku wojennych represji, był więc niewątpliwie ofiarą wojny. Trzeba przy tym pamiętać, iż także we wcześniejszych wojnach nie jeden wychowanek szkoły walczył przeciwko swoim polskim kolegom, chociażby w konflikcie polsko-ukraińskim o Małopolskę (Galicję) Wschodnią w latach 1918-19. Podobny dylemat pojawi się, gdyby ustalono, że jakiś wychowanek szkoły zginął w walce z polskim podziemiem niepodległościowym jako funkcjonariusz „polskiego” aparatu bezpieczeństwa, który to aparat bez wątpienia był instytucją zwalczającą suwerenność Polski, co zresztą dzisiaj stwierdzają stosowne ustawy.

ZAKŁAMANIA POLSKIEJ HISTORIOGRAFII CZYLI „HISTORYCZNO-POLITYCZNY” PROBLEM NIE TYLKO CEZURY KOŃCOWEJ

Ważnym problemem merytorycznym jest sprawa cezur czasowych przyjętych przy opracowywaniu listy strat. Nie ma kłopotu z datowaniem wojen o niepodległość i granice RP z lat 1914-1921. Problem pojawia się natomiast przy końcowym datowaniu okresu walk o suwerenność Polski rozpoczętych wybuchem II wojny światowej. Cezura początkowa 1939 r. nie budzi wątpliwości, ale już data zamykająca okres wojny wątpliwości takie musi budzić. Mimo bowiem formalnego zakończenia II wojny światowej w Europie 8 maja 1945 r. Polska nie tylko nie od-

zyskała niepodległości i straciła część terytorium, ale na jej ziemiach stacjonowała sowiecka armia okupacyjna a walki i potyczki toczyły się jeszcze przez prawie 20 lat. Z drugiej strony, co najmniej od 1956 r. rozpoczyna się zmiana stosunku społeczeństwa do narzuconej władzy komunistycznej. Słuszne zatem wydaje się przyjęcie, zgodnie w obowiązującą periodyzacją historyczną, ale także z ustawami regulującymi problematykę walki i męczeństwa narodu polskiego oraz status kombatantki, iż zorganizowana walka o suwerenność i niepodległość Państwa Polskiego trwała do 1956 r. Wobec powyższego listy strat powinny obejmować zarówno poległych przed 9 maja 1945 r. jak i po tej dacie. Tym bardziej, iż data 8/9 maja 1945 r. nic szczególnego w sprawie losów Polaków i Polski nie określiła i nie wniosła. Nie zdemobilizowano ani tzw. Ludowego Wojska Polskiego dowodzonego przez Sowietów ani Polskich Sił Zbrojnych na obczyźnie. W efekcie żołnierze-Polacy ginęli i umierali jeszcze przez wiele lat nie mogąc powrócić do normalnego cywilnego życia. W kilka miesięcy po zakończeniu działań wojennych ale nadal pełniąc służbę jako żołnierz II Korpusu Polskiego we Włoszech zginął ks. kpl. Stefan (Szczepan) Gąsiorek, niosąc posługę żołnierzom, którzy długo jeszcze czekać musieli na demobilizację. Pochowany został na Polskim Cmentarzu Wojennym, co jak wiadomo przysługuje tym, którzy zginęli w wyniku wojny. Przypominając tę śmierć należy także zwrócić uwagę na fakt, że ostateczne podsumowanie strat wojennych PSZ przeprowadzono dopiero w 1952 r. wydając „Wykaz poległych i zmarłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie 1939-1946”. Jak widać, także dla władz emigracyjnych decydującą o cezurze końcowej była data demobilizacji wojsk – 1946 r. – a nie zakończenia walk, a wszyscy ujęci we wspomnianym opracowaniu są ofiarami wojny, jako że na wojnę wyruszyli i z niej nie powrócili ponosząc śmierć w trakcie pełnienia służby.

W wyniku bezpośrednich represji wojennych zginął płk Edward Jan Jasiński, zamordowany przez NKWD/UB na lubelskim Zamku. Moment jego śmierci mieści się w formalnym kryterium okresu wojny, bowiem zamordowany został w marcu 1945 r. Jednak kolejni wychowankowie szkoły polegli w podobnych okolicznościach ginęli już po dacie 8/9 maja 1945 r. Por. Adam Faron zmarł w wadowickim Szpitalu Powszechnym 5 sierpnia 1945 r., ale pozostawał żołnierzem podziemia niepodległościowego a postrzelony został przez tropiących go funkcjonariuszy PUBP. Jeszcze bardziej tragiczny był los braci Jana i Władysława Kęsków. Najmłodszy ich brat, por. Wiktor Kęsek zginął jako żołnierz Polskiego Państwa Podziemnego rozstrzelany w niemieckim obozie koncentracyjnym. Starsi bracia kontynuowali walkę do końca okupacji hitlerowskiej i pod okupacją sowiecką. Mjr Władysław Kęsek popełnił samobójstwo 28 czerwca 1946 r. zagrożony ponownym

aresztowaniem przez UB (był już aresztowany w lipcu 1945 r.) natomiast mjr Jan Kęsek po kolejnym aresztowaniu w 1950 r. (także był uwięziony w lipcu 1945 r.) rozstrzelany został za działalność niepodległościową w katowickim więzieniu 1 kwietnia 1952 r. W świetle przytoczonych wcześniej informacji i kryteriów byli niewątpliwie ofiarami wojny, którzy ponieśli śmierć w walce o wolność Ojczyzny.

W chwili wydawania pracy dra G. Studnickiego nie można było ze względów cenzuralnych umieścić na liście strat ppłka E. Jasińskiego, a tym bardziej nie mieli szans aby się na niej znaleźć A. Faron czy J. i W. Kęskowie. Dzisiaj, w wolnej Rzeczypospolitej Polskiej mamy nie tylko prawo, ale i obowiązek uzupełnić pamiątkową tablicę o ich nazwiska.

NAZWISKA TYCH, KTÓRZY PRZEŻYLI, CZYLI O INFORMACJACH Nieprecyzyjnych

Jak już wspomniano, nazwisko M. Hupperta zostało na tablicy umieszczone błędnie. Natomiast zamiast Maurycygo, na tablicy powinni zostać wymienieni Ignacy i Wiktor Huppertowie. Nie jest to jedyny przypadek informacji nieprecyzyjnej czy błędnej. Mjr Józef Uhler nie poległ w czasie I wojny światowej, chociaż taką informację podaje opracowanie W. Hajewskiego⁷. Zmarł w 1931 r. w Bielsku. Informacja ta nie obciąża jednak G. Studnickiego, który przyjął dane z wcześniejszej literatury jako zweryfikowane. Prof. Stanisław Matuszewski nie zginął w Katyniu, ale na Ukrainie. W Katyniu zginął inny S. Matuszewski, ur. w 1908 r. ppor. 5 pp Leg. WP, zatem o ponad trzydzieści lat młodszy od profesora wadowickiego Gimnazjum. Jest to zbieżność nazwisk, która w czasie opracowywania listy strat szkoły była trudna do zweryfikowania. Podobny jest przypadek zamordowanego w Katyniu kpt. Józefa Moskala (ur. 14 czerwca 1895 w Grodzisku Dolnym k. Łańcuta) który nie był uczniem Gimnazjum w Wadowicach. Uczył się bowiem w Gimnazjach w Jarosławiu i Buczaczu. W wadowickim Gimnazjum uczył się i zdał maturę wojenną Józef Moskał ur. 23 czerwca 1895 w Wadowicach, który w 1919 r. zmienił nazwisko na Moskałowicz. Był starszym bratem wymienionego w niniejszym artykule Władysława Moskala – od 1919 r. także Moskałowicza – zamordowanego w 1942 r. Również w przypadku Józefa Moskala zbieżność nazwisk przy ograniczeniach cenzuralnych i źródłowych utrudniała precyzyjną weryfikację. Takich koniecznych korekt może być więcej.

7 *Zarys historii pracy niepodległościowej powiatu wadowickiego*, oprac. Władysław Hajewski, Nakładem Związku Legionistów Polskich w Wadowicach, [Wadowice, 1937], s. 38-39.

UZUPEŁNIENIA DO LISTY STRAT

Ze względu na ograniczenia narzucone objętością „Wadovian” w artykule niniejszym zaprezentowano obszerniejsze minibiogramy tylko tych osób, o których wcześniejsze publikacje wadowickie nie wspominały. O wielu innych informacje znaleźć można w przywołanych publikacjach M. Siwca-Cielebona czy G. Studnickiego. Autor artykułu ma świadomość, iż o losach wielu wymienionych czytelnik dowiaduje się po raz pierwszy, więc przybliżenie podstawowych danych lub wskazanie źródeł informacji wydaje się konieczne. Układ konstrukcyjny notek zbliżony jest do tych w pracy G. Studnickiego: po nazwisku (z ewentualnymi danymi o zmianie) podano miejscowość, z której wymieniona osoba pochodziła i lata życia, następnie lata pobierania nauki w wadowickim Gimnazjum i dane o wykonywanym zawodzie lub działalności. W miarę możliwości podano obszerniejsze dane biograficzne oraz informacje o ważniejszych odznaczeniach. Notki kończą informacje o okolicznościach zgonów. Objętość notek nie stanowi o gradacji zasług poszczególnych osób, a wynika głównie z dostępności informacji. Po każdej notce podane zostały w nawiasie skrótowe określenia podstawowych źródeł i publikacji, które posłużyły do weryfikacji danych przy zestawianiu uzupełnień do listy strat. Były to:

- **Gliński I-III** – Jan Bohdan Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar Drugiej Wojny Światowej*, tom I, Naczelna Izba Lekarska, Wydawnictwo Medyczne Urban & Partner, Wrocław 1997; tom II, Naczelna Izba Lekarska, Warszawa 1999; tom III, Naczelna Izba Lekarska, Wydawnictwo Medyczne Urban & Partner, Wrocław 2003.
- **KPŻP 1939-45 t. I-V** – *Księga Pochowanych Żołnierzy Polskich Poległych w II Wojnie Światowej*, tom I, *Żołnierze Września*, cz. 1 A-M, cz. 2 N-Z, Pruszków 1993; tom II, *Żołnierze podziemnych formacji niepodległościowych*, Pruszków 1994; tom III, *Żołnierze Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie*, Pruszków 1994; tom IV, *Żołnierze Wojska Polskiego na Wschodzie*, cz. 1 A-M, cz. 2 N-Z, Pruszków 1995; tom V, *Polscy jeńcy wojenni i internowani*, Pruszków 1996; *Suplement*, Pruszków 1998.
- **LS 1918-20** – *Lista strat Wojska Polskiego. Polegli i zmarli w wojnach 1918-1920*, Wojskowe Biuro Historyczne, Warszawa 1934.
- **LSLP** – Janusz Cisek, Kamil Stepan, *Lista strat Legionów Polskich 1914-1918*, Księgarnia Akademicka – Fundacja Centrum Dokumentacji Czynu Niepodległościowego, Kraków 2006.
- **Martyrologium t. I-V** – Ks. Wiktor Jacewicz SDB, ks. Jan Woś SDB, *Martyrologium polskiego duchowieństwa rzymskokatolickiego pod okupacją hitlerowską*

- w latach 1939-1945, zeszyt I *Straty osobowe*, ATK Warszawa, 1977; zeszyt II, *Wykaz duchownych zmarłych, zamordowanych lub represjonowanych przez okupanta w Diecezjach: Chełmińskiej, Częstochowskiej, Łomżyńskiej, Łódzkiej i Płockiej oraz Archidiecezji Warszawskiej*, ATK Warszawa, 1977; zeszyt III, *Wykaz duchownych zmarłych zamordowanych lub represjonowanych przez okupanta w Archidiecezjach: Gnieźnieńskiej, Krakowskiej i Lwowskiej oraz Diecezjach: Katowickiej, kieleckiej, Lubelskiej i w Obozie Koncentracyjnym w Oświęcimiu*, ATK Warszawa 1978; zeszyt IV, *Wykaz duchownych zmarłych, zamordowanych lub represjonowanych przez okupanta w Archidiecezjach: Mohyłowskiej, Poznańskiej i Wileńskiej oraz w Diecezjach: Gdańskiej, Kamienieckiej, Łuckiej, Pińskiej, Przemyskiej, Sandomierskiej, Siedleckiej, Tarnowskiej, warmińskiej, Włocławskiej, w Pralaturze Pilskiej i wśród duszpasterstwa polonijnego*, ATK Warszawa 1978; zeszyt V, *Zakony i zgromadzenia zakonne męskie i żeńskie*, ATK Warszawa 1981.
- **Nauczyciele śląscy** – Szymon Kędryna, Andrzej Szefer, *Nauczyciele śląscy polegli i zamordowani w latach hitlerowskiej okupacji. Księga Pamiątkowa*, Śląski Instytut Naukowy – Zarząd Okręgu ZNP w Katowicach, Katowice 1971.
 - **Olszewicz** – *Lista strat kultury polskiej (I.IX.1939 – I.III.1946)*, zestawił Bolesław Olszewicz, Profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, Wydawnictwo S. Arcta, Warszawa 1947.
 - **Perkowska** – Urszula Perkowska, *Uniwersytet Jagielloński w latach I Wojny Światowej*, TAIWPN „Universitas” Kraków 1990.
 - **PSZ** – *Wykaz poległych i zmarłych żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Obczyźnie w latach 1939-1946*, Instytut Historyczny im. Gen. Sikorskiego, Londyn 1952.
 - **SBRL** – *Słownik Biograficzny Działaczy Ruchu Ludowego (makieta)*, LSW Warszawa 1989.
 - **SBVM** – *Kawalerowie Virtuti Militari 1792-1945. Słownik biograficzny. Tom II (1914-1921), Część 1 (zeszyt próbny)*, Koszalin 1991; Część 2, Koszalin 1993.
 - **Siwiec-Cielebon I** – Michał Siwiec-Cielebon, *Groby wojenne z I wojny światowej na ziemi wadowickiej – przegląd problematyki*, [w:] *Przegląd historyczno-kulturalny Wadoviana. Pismo WCK*, nr 11, [Wadowice] rok 2008, s. 87-113.
 - **Siwiec-Cielebon II** – Michał Siwiec-Cielebon, *W oczekiwaniu „wojny powszechnej o wolność ludów”. Koncepcje militarne przygotowania uczniów c. k. Gimnazjum Wyższego w Wadowicach do walki o niepodległość Polski przed wybuchem i wojny światowej*, [w:] *Przegląd historyczno-kulturalny Wadoviana. Pismo WCK*, [Wadowice] nr 13, rok 2010, s. 52-103.
 - **Studnicki, Cmentarz** – Gustaw Studnicki, *Cmentarz Parafialny w Wadowicach*, Grafikon Wadowice 1997.

- **Studnicki, Kto** – Gustaw Studnicki, *Kto był kim w Wadowicach?*, WCK Wadowice 2004.
- **SzSz I-III** – *Szare Szeregi. Harcerze 1939-1945*, pod red. Jerzego Jabrzemskiego, tom I-II, *Materialy – Relacje*, tom III, *Lista poległych i zmarłych. Indeksy – Ilustracje*, PWN Warszawa 1988.
- **WLK** – Michał Siwiec-Cielebon, *Vinctis non victis. Pokonanym nie zwyciężonym. Wadowicka Lista Katyńska. Synowie Ziemi Wadowickiej i żołnierze garnizonu wadowickiego polegli i pomordowani w wyniku agresji sowieckiej 1939-1940 r.*, WCK Wadowice, 2010.
- **WUJO** – *Wychowankowie Uniwersytetu Jagiellońskiego – Ofiary II wojny światowej /1939-1945/ Biogramy Tom I*, Praca zbiorowa pod red. Józefa Pietruszy i Anny Wyszynskiej, Stowarzyszenie Absolwentów Uniwersytetu Jagiellońskiego Zarząd Główny, Kraków [1995].

Wykorzystano także materiały i informacje ze zbiorów Muzeum Tradycji Niepodległościowej Ziemi Wadowickiej im. 12 pułku piechoty, sygnowane jako: *materiały Muzeum*. Określenie to obejmuje także część publikacji, przynoszących wtórne informacje o wymienionych osobach lub wymienionych w bibliografiach podstawowych opracowań. Dane bibliograficzne niektórych innych publikacji wykorzystanych w niniejszym opracowaniu, podano w notkach, dla sporządzenia których posłużyły.

1. Babiński Alojzy Piotr, z Andrychowa, (1908-1940), ucz. 1918-23 (?26), porucznik piechoty WP.

W kampanii jesiennej 1939 r. d-ca plut. łączności 73 pp. Wzięty do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku. Zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień kapitana WP. (*WLK, 111; materiały Muzeum*)

2. Babiński Emil, z Wadowic, (1918-1939), ucz. 1928-30, st. marynarz PMW.

Według dostępnych danych po przerwaniu nauki w Gimnazjum ukończył szkołę przemysłową. Do odbycia służby wojskowej zgłosił się ochotniczo do Marynarki Wojennej. Wcielony do Kadry Floty na Oksywiu w Gdyni, po przeszkoleniu służył w stopniu mar. i st. mar. na ORP „Mazur”. Poległ + 1.09.1939 r. w wyniku pierwszego nalotu i bombardowania Portu Wojennego w Gdyni-Okseywiu. (*KPŻP* podaje błędnie, że poległ jako marynarz baonu marynarskiego 1.09.1939 r. w Oleszynie, co wynika prawdopodobnie z błędnego odczytania nazwy Okseywie). Pochowany na Cmentarzu Wojennym w Gdyni-Redłowie. (*KPŻP I, cz. 1 A-M, 58; materiały Muzeum*)

3. **Babiński Bronisław**, (1883-1940), prof. Gimnazjum im. M. Wadowity w l. 1932-35.

Polonista i filolog klasyczny, do Wadowic przeniesiony z Gimnazjum z Jaśle, uczył w Gimnazjum w l. 1932-35, m.in. w klasie Karola Wojtyły. Na własną prośbę przeniesiony do Seminarium Nauczycielskiego Żeńskiego Kętach, przekształconego przed wybuchem II wojny światowej w Państwowe Koedukacyjne Gimnazjum i Liceum, którego w l. 1938-39 był dyrektorem. Był także radnym ostatniej przed wojną kadencji Rady Miejskiej w Kętach. Aresztowany w Kętach 24.04.1940 r. w ramach Intelligenzaktion, wywieziony do KL Dachau, następnie przewieziony do KL Mauthausen-Gusen, gdzie zmarł + 18.09.1940 r. w KL Gusen. Urnę z prochami pochowano na Cmentarzu Komunalnym w Kętach. (*Studnicki, Kto, 7; materiały Muzeum*)

4. **Bajorski Bolesław Stanisław**, z Jordanowa, (1888-1940), ucz. 1899-1903, farmaceuta.

Z Wadowic przeszedł do Gimnazjum w Podgórzu. Od 1906 r. studiował na WF UJ, uzyskując 11.03.1910 r. tytuł asystenta farmacji a 13.07.1912 r. tytuł magistra farmacji. Pracował w aptekach krakowskich, po czym został dzierżawcą apteki „Pod Białym Orłem” w Cieszanowie. Był członkiem Związku Strzeleckiego i założycielem OSP w Cieszanowie, pełnił także funkcję burmistrza Cieszanowa. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do miasta aresztowany 27 09.1939 r. i od 10.10.39 r. osadzony w KL Buchenwald. Zamordowany + 11.02.1940 r. w KL Buchenwald. (*Gliński I, 10; WUJO, 8; materiały Muzeum*)

5. **Banaś Jakub Wawrzyniec**, z Wadowic, (1907-1942), ucz. 1918-28, farmaceuta, prezes i skarbnik Zarządu Powiatowego Stronnictwa Narodowego w Wadowicach.

Po ukończeniu sześciu klas w wadowickim Gimnazjum praktykował jako farmaceuta, uzyskując uprawnienia prowizora. Już w czasie nauki gimnazjalnej był sympatykiem ruchu narodowego, zaś od początku lat 30. działał oficjalnie w organizacji Obóz Wielkiej Polski a później w Stronnictwie Narodowym w Wadowicach, organizator struktur SN na terenie powiatu wadowickiego, w latach 1935-37 był prezesem Zarządu Powiatowego SN w Wadowicach, a w l. 1938-39 skarbnikiem (ale faktycznie nadal kierował pracami ZP). W czasie okupacji hitlerowskiej m.in. uczestnik akcji pomocy Żydom w Wadowicach. Aresztowany w lecie 1940 r. jako tzw. Polenträger (nosiiciel polskości) po śledztwie w placówce gestapo w Bielsku i Katowicach przewieziony 18.12.1940 r. z więzienia w Mysłowicach do KL Auschwitz, gdzie

oznaczony nr 7592. Rozstrzelany + 19.08.1942 r. w KL Auschwitz. W niektórych dokumentach występuje także data śmierci 18.08.1942 r. (*materiały Muzeum*)

6. Battek Tadeusz, z Żywca, (1926-1943), ucz. 1938-39, harcerz 1 WDH.

Syn kpt. 12 pp Ottona Batteka. W czasie okupacji działał w AK i Szarych Szeregach pod pseud. „Góral” i „Dąbrowski” m.in. w tzw. zespole krakowskim oddziału OSA-KOSA, uczestnik akcji „Góral”. Aresztowany w Warszawie 5.06.1943 r. w kościele pw. św. Aleksandra podczas ślubu kolegi, więzień al. Szucha i Pawiaka, rozstrzelany prawdopodobnie w ruinach warszawskiego getta + 12.07.1943 r. lub wg innych danych 17.09.1943 r. (*SzSz III, 11; materiały Muzeum*)

7. Białek Roman, z Żywca, (1891-1940), ucz. 1905-10, abs. 1910, doktor wszech nauk lekarskich, kapitan rezerwy służby zdrowia WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Koziełsku. Zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 1337. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (*WLK, 114; materiały Muzeum*)

8. Bier Leonard Antoni Marcelli, z Kęt, (1872-1942?43?), ucz. 1887-90, abs. 1890, doktor wszech nauk lekarskich, chemik, docent UJ.

Syn Antoniego, burmistrza Kęt. W l. 1891-96 ukończył WL UJ uzyskując tytuł dra wnl 2.07.1896 r. Później studiował także na WF UJ. Był wykładowcą higieny ogólnej dla farmaceutów na WF UJ i na tej uczelni habilitował się z zakresu higieny 2.07.1929 r. Przez wiele lat był dyrektorem krakowskiego Zakładu Badania Żywności i Przedmiotów Użytku. Od 1925 r. reprezentował Polskę w międzynarodowych komisjach badania przetworów mlecznych. Prowadził kursy przygotowawcze dla lek. mających pełnić funkcje w publicznej służbie zdrowia (lekarzy miejskich, powiatowych, oraz dla komisarzy targowisk). Przeszedł w st. sp. w 1935 r. Zmarł + w Krakowie 27.05.1943 r. (u Glińskiego data zgonu: 27.05.1942 r.). (*Olszewicz, 17; Gliński III, 11; materiały Muzeum*)

9. Bigaj Władysław, z Paczółtowic, (1898-1919), ucz. 1909-12, żołnierz LP, kapitan piechoty WP.

Po ukończeniu trzech klas w Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w Gimnazjum V w Krakowie. W szeregach Legionów Polskich od 29.03.1915 r., brał udział we wszystkich bitwach 2 pp LP. Po przebiciu się II Brygady LP przez front pod Rarańczą dostał się do niewoli austr., później wcielony do 80 pp austr. walczył na froncie włoskim i serbskim. W WP od 1.12.1918 r. brał udział w walkach o Lwów, następnie

powrócił do 2 pp Leg. i jako ppor. piech. w szeregach III baonu wyjechał na front bolszewicki. Poległ od postrzału w lewy bok + 22.07.1919 r. (w niektórych źródłach błędna data 2.08.1919 r.) w walce z bolszewikami pod Nielidowiczami k. Mińska Litewskiego (wg innych danych: pod Gródkiem Siemkowskim). Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych dwukrotnie i awansowany do stopnia kpt. WP. (*LS 1918-20, 50; materiały Muzeum*)

10. Blitz Szymon, z Wadowic, (1920-1943?), ucz. 1933-39, abs. 1939.

W 1939 r. złożył egz. dojrzałości w wadowickim Liceum. W czasie okupacji w getcie w Wadowicach, skąd w czasie likwidacji w 1943 r. wywieziony do KL Auschwitz. (*Studnicki, Kto, 19; materiały Muzeum*)

11. Brzazgacz Aleksander Bolesław, z Pisarzowej, (1895-1941), ucz. 1908/09, podpułkownik inżynier pilot WP (PSP), squadron leader (major) RAF.

W czasie I wojny światowej żołnierz Legionów Polskich, od listopada 1918 r. w WP, służył w 2 plot w Krakowie, następnie w Departamencie Aeronautyki (Lotnictwa) MSWojsk., kpt. lot. 1.06.1919 r., mjr lot. 15.08.1924 r. Ukończył francuski kurs techniczny lotnictwa oraz studia na Politechnice Warszawskiej uzyskując tytuł inżyniera. W 1933 r. objął kierownictwo Instytutu Badań Technicznych Lotnictwa. Na ppłk. lot. awansował 1.01.1934 r. Od 1937 r. był szefem Kierownictwa Fabrykacji Lotniczej a następnie zastępca szefa Kierownictwa Zaopatrzenia Lotnictwa ds. fabryk. Odznaczony był m.in. Krzyżem Niepodległości i Orderem Polonia Restituta 5 kl. Po kampanii jesiennej ewakuowany do Francji, następnie do Wlk. Brytanii, gdzie zgłosił się ochotniczo do personelu latającego. Ze względu na wiek otrzymał przydział nie do jednostki liniowej, ale do jednostki transportowej, jako tzw. „ferry pilot” (pilot dostawczy), pilotujący samoloty po remoncie do baz lotniczych. Przydzielony do 4 Ferry Pilots Pool (Zespół Pilotów Dostawczych), 4.11.1941 r. pobrał z jednostki remontowej samolot Westland „Lysander” III dla dostarczenia z 38 Maintenance Unit (Jednostka (Oddział) Zaopatrzenia) w Llandow do 309 dywizjonu współpracy. Po starciu silnik samolotu zatrzymał się a podczas próby awaryjnego lądowania w Rudbaxton samolot skapotował i zapalił się. Pilot doznał ciężkich poparzeń i zmarł + 4.11.1941 r. w miejscowym szpitalu (w niektórych źródłach spotyka się błędną datę zgonu 2.11.1941 r.). Pochowany na cmentarzu St. Martins (Corporation-Cemetery) w Haverfordwest, hrabstwo Pembrokeshire (Walia), grób nr 1/1 (spotyka się oznaczenie grobu: I.1). (*PSZ, 291; KPŻP III, 52; materiały Muzeum*)

12. Budzoń Józef z Makowa Podhalańskiego, (1893-1921), ucz. 1905-09, kapitan piechoty WP.

Po ukończeniu klas I-IV Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w IV Gimnazjum w Krakowie, gdzie zdał maturę w 1913 r. W roku akad. 1913/14 studiował na WP UJ. Po wybuchu I wojny światowej wcielony do armii austr. gdzie ukończył szkołę oficerską i walczył na froncie rosyjskim, gdzie dostał się do niewoli. Od 6.11.1918 r. w WP, kolejno w 27 i 25 pp, walczył na froncie ukraińskim, następnie niemieckim na Śląsku i bolszewickim. Z powodu choroby odesłany na leczenie do szpitala wojskowego w Rajczy, urlopowany do domu w Makowie, gdzie zmarł + 25.01.1921 r. i pochowany został na starym cmentarzu w Makowie Podhalańskim. Pośmiertnie zweryfikowany w stopniu kapitana piechoty, odznaczony Krzyżem Walecznych. (*Siwiec-Cielebon I, 100; materiały Muzeum*)

13. Bukowski Stanisław Kazimierz, z Wadowic, (1917-1944), ucz. 1927-30.

W czasie II wojny światowej pracował w Oświęcimiu, gdzie zginął + 13.09.1944 r. po wybuchu bomby w wyniku amerykańskiego nalotu. (*Studnicki, Cmentarz 122; materiały Muzeum*)

14. Cempiel Stefan, z Wadowic, (1922-42), ucz. 1934-1939, żołnierz AK.

Syn st. sierż. 12 pp Karola Cempiela. Działal w konspiracji w Krakowie i części pow. wadowickiego włączonej do GG, aresztowany w Krakowie, więzień krakowskiego Sipo und SD (gestapo) przy ul. Pomorskiej, przywieziony do KL Auschwitz 3.06.1942 r. z więzienia Montelupich w Krakowie, oznaczony nr 37256, przeniesiony do KL Mauthausen, + 15.08.1942 r. w KL Mauthausen. (*materiały Muzeum*)

15. Chramiec Andrzej (Jędrzej), z Zakopanego, (1859-1939), ucz. (1871)1873-79, abs. 1879, doktor wszech nauk lekarskich, lekarz klimatyczny, właściciel i dyrektor sanatorium, działacz społeczny.

W l. 1879-1884 ukończył WL UJ uzyskując 14.03.1885 r. dyplom dra wnl. Praktykował w Zakopanem, gdzie po uzyskaniu przez miasto statusu stacji klimatycznej został 1.01.1886 r. powołany na stanowisko lekarza klimatycznego. Po rezygnacji z tego stanowiska w latach 1887-88 wybudował własne sanatorium, które prowadził do 1916 r. W l. 1902-06 był wójtem Zakopanego a przez kilkadziesiąt lat aktywnie uczestniczył w życiu społecznym miasta i okolicy, działając w wielu organizacjach społecznych i niepodległościowych. W 1918 r. opuścił Zakopane i osiadł w Wadowicach, następnie przeniósł się do Brodów, gdzie został lekarzem powiatowym. Od 1924 r. zamieszkał w Wielkopolsce, najpierw w Międzychodzie a później we Wrześni, pełniąc w tych miejscowościach funkcje lekarza miejskiego lub powiatowego i nadal aktywnie działając społecznie. Za swą działalność odznaczony został srebrnym Krzy-

żem Zasługi. Po przejściu na emeryturę osiadł u syna w Katowicach. W Sylwestra 31.12.1939 r. miejscowe gestapo dokonało najścia na ich mieszkanie i brutalnej rewizji, po której zmarł w wyniku ataku serca. + 31.12.1939 r. w Katowicach i pochowany został na cmentarzu w Katowicach-Ligocie. W 1952 r. jego prochy zostały ekshumowane i złożone na zakopiańskim Cmentarzu Zasłużonych na Pęksowym Brzysku. (*Olszewicz, 36, 332; Gliński II, 84-85; WUJO, 24-25; materiały Muzeum*)

- 16. Chrapła Karol Jan**, z Wadowic, (1905-1942), ucz. 1916-19, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego, salezjanin, prefekt szkolny w Łodzi.

Aresztowany w Łodzi 6.10.1941 r., więziony w Konstantynowie k. Łodzi, przewieziony do KL Dachau 30.10.1941 r., oznaczony nr 28341, zmarł + 8.05.1942 r. w KL Dachau. (*Martyrologium I, 241, toż V, 123, 127, 134; materiały Muzeum*)

- 17. Ciembroniewicz Stefan**, z Wadowic, (1901-1944), ucz. 1911-22, abs. 1920, doktor filozofii, pedagog, dyrektor Państwowego Gimnazjum w Siemianowicach Śląskich.

Ukończył studia na WF UJ uzyskując dyplom dra w zakresie j. polskiego. Od 1.04.1923 r. był nauczycielem j. polskiego i historii w Państwowym Gimnazjum w Katowicach. Od 1.11.1933 r. mianowany został dyrektorem Państwowego Gimnazjum im. J. Śniadeckiego w Siemianowicach Śl. Pozostawał na tym stanowisku do wybuchu II wojny światowej. W czasie okupacji przebywał w Krakowie. Zmarł + 19.04.1944 r. w Krakowie. (*Olszewicz, 38; Nauczyciele śląscy, 41; materiały Muzeum*)

- 18. Cyankiewicz Stanisław Jan**, ze Stryszawy, (1884-1940), ucz. 1896-1904, abs. 1904, kapitan rezerwy piechoty WP, podinspektor PP.

W 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, jeńiec obozu w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 2084. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP i na stopień inspektora PP. (*WLK, 123; materiały Muzeum*)

- 19. Ćwiertniak Józef Stefan**, z Dobczyc, (1896-1939), ucz. 1907-14, abs. 1914, skaut-harcercz, działacz niepodległościowy, pułkownik dyplomowany piechoty WP.

Dowódca 13 DP w Równem (1936-39), dowodził tą dywizją do chwili wycofania Korpusu Interwencyjnego z tzw. korytarza pomorskiego, po czym z powodu ciężkiej choroby wyjechał 31.08.1939 r. na leczenie do Równego. Po agresji ZSRS podjął decyzję przebijania się z resztkami wojsk garnizonu Równem w kierunku Lwowa. Po nieudanej próbie przedarcia się do miasta popełnił samobójstwo 21/22.09.1939 r.

w Składnicy Uzbrojenia DOK nr VI w Hołosku pod Lwowem. (*WLK, 126-127; materiały Muzeum*)

- 20. Dobrodzicki Adam**, z Wadowic, (1883-1944), ucz. 1894-1902, abs. 1902, działacz niepodległościowy, major st. sp. piechoty WP, artysta malarz, projektant, nauczyciel, publicysta, reżyser i scenograf.

W czasie okupacji hitlerowskiej w Warszawie, wywieziony przez Niemców po upadku Powstania Warszawskiego, zmarł + w październiku 1944 r. w Pruszkowie. Odznaczony m.in.: Orderem Wojennym *Virtuti Militari* 5 kl., Krzyżem Niepodległości, Orderem *Polonia Restituta* 4 kl., Krzyżem Walecznych trzykrotnie. (*Siwiec-Cielebon II, 56; materiały Muzeum*)

- 21. Drabik Władysław Leon**, z Tarnawy Dolnej, (1881-1941?), ucz. 1892-1900, abs. 1900, pedagog, dyrektor Państwowego Gimnazjum II w Stanisławowie, kapitan rezerwy artylerii WP.

W l. 1900-04 studiował na WF UJ (filologia polska i klasyczna). Po odbyciu służby jednorocznego ochotnika w armii austr. rozpoczął pracę jako nauczyciel w II Gimn. w Krakowie (św. Jacka), a po złożeniu egzaminu nauczycielskiego 12.06.1908 r. (uzyskał uprawnienia do nauczania języka polskiego jako przedmiotu głównego oraz języków klasycznych jako przedmiotów pobocznych w gimnazjach z polskim językiem wykładowym) objął posadę nauczyciela języka polskiego w Gimnazjum w Stanisławowie. Po wybuchu I wojny światowej powołany do armii austr., od listopada 1918 r. w WP. Po zakończeniu działań wojennych zdemobilizowany w stopniu kpt., powrócił do pracy nauczycielskiej. W okresie międzywojennym objął stanowisko dyrektora II Gimnazjum w Stanisławowie (później Gimnazjum i Liceum). Za pracę oświatową i społeczną odznaczony został złotym Krzyżem Zasługi. W szkole tej pracował do wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej w czerwcu 1941 r. Po wkroczeniu wojsk niemieckich do Stanisławowa aresztowany przez gestapo, zaginął. Prawdopodobnie został zamordowany z grupą stanisławowskiej inteligencji. (*Olszewicz, 52; WUJO, 31; materiały Muzeum*)

- 22. Drożdżik Piotr**, z Międzybrodzia Białskiego, (1899-1942), ucz. 1910-13, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego Archidiecezji Krakowskiej, proboszcz parafii Kościelisko.

Na kapłana wyświęcony w 1924 r. Aresztowany 23.11.1941 r. w Zakopanem, więziony w „Palace” w Zakopanem i w krakowskim więzieniu Montelupich. Przewieziony do KL Auschwitz 23.03.1942 r., oznaczony nr 27098, przeniesiony do KL

Dachau w trzecim transporcie zbiorczym kapłanów 3.06.1942 r., tam oznaczony nr 30273. Zmarł + 23.08.1942 r. w KL Dachau. (*Martyrologium I, 133, toż III 91, 96, 298, 326, 355, 358; materiały Muzeum*)

- 23. Dubiel Gabriel**, z Pałuszyc, (1880-1943), prof. Gimnazjum 1931/32, polonista i filolog klasyczny, pedagog, bibliofil i kolekcjoner dzieł sztuki, publicysta, działacz polityczny, major posp. rusz. piechoty WP.

Po ukończeniu Gimnazjum w Tarnowie studiował w l. 1900-06 na WF UJ, ab-solutorium uzyskał 26.11.1907 r., uprawnienia do nauczania języka polskiego jako przedmiotu głównego i języków klasycznych jako przedmiotów pobocznych w gimnazjach z polskim językiem wykładowym uzyskał 3.06.1909 r., a w 1913 r. podjął starania o uzyskanie doktoratu. W okresie nauki gimnazjalnej i studiów uczestniczył w działalności niepodległościowej. Po odbyciu praktyki w Gimnazjum św. Anny w Krakowie wskutek działalności politycznej musiał szukać pracy poza granicami Galicji (pracował w Lublinie), później pracował w Gimnazjum w Mielcu i w Tarnowie, gdzie równocześnie był pierwszym naczelnikiem TG „Sokół”, należał również do ZS. Od 1912 r. należał do PSL i wchodził w skład Rady Naczelnej Stronnictwa, później był także sekretarzem ZG PSL „Piaś”. W latach I wojny światowej służył jako oficer w armii austr., uczestniczył także w pracach POW. W 1918 r. po utworzeniu Rządu Ludowego w Lublinie otrzymał tekę ministra oświaty. Oficer WP, uczestniczył w walkach o granice RP i w III Powstaniu Śląskim. Odznaczony był m.in. Krzyżem Walecznych, zweryfikowany w stopniu majora piechoty rez. WP. Jako członek Rady Naczelnej PSL „Piaś” wybrany w 1922 r. posłem na Sejm RP. Był redaktorem czasopisma „Wola Ludu”, działał także w organizacjach społeczno-politycznych, m.in. w Towarzystwie (Związku) Obrony Kresów Zachodnich. Po zamachu majowym powrócił do pracy nauczycielskiej, z ostatniej posady w Gimnazjum im. M. Wadowity przeszedł na emeryturę. W czasie okupacji mieszkał w Tarnowie, gdzie w początkach 1942 r. aresztowany został przez Sipo und SD (Gestapo) i po krótkim śledztwie w Krakowie przewieziony 23.02.1942 r. do KL Auschwitz. Oznaczony nr 24761 zmarł + 30.03.1942 r. w KL Auschwitz. (*Olszewicz, 54 (tu błędny rok śmierci: 1943); SBRL, 97-98; materiały Muzeum*)

- 24. Dwornik Stefan Wincenty Bartłomiej**, ze Sławkowa, (1889-1940), ucz. 1902-04, major st. sp. piechoty WP.

W kampanii 1939 r. ranny dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Starobielsku. Zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień podpułkownika WP. (*WLK, 134; materiały Muzeum*)

25. **Faron Adam Szymon**, (1911-1945), ucz. 1922-30, podporucznik rezerwy piechoty WP, żołnierz NOW-AK, dowódca oddziału zbrojnego podziemia niepodległościowego.

Ukończył kurs podchorążych rezerwy piechoty, mianowany ppor. rez. piech. 1.01.1935 r. z przydziałem do 12 pp. Zgłosił się do służby w Straży Granicznej, w 1939 r. dowódca plutonu wzmocnienia SG „Czorsztyń”, według niektórych informacji po rozpoczęciu działań wojennych przydzielony do KG SG, uczestnik obrony Warszawy, odznaczony Krzyżem Walecznych. W okresie okupacji hitlerowskiej pod pseudonimami „Błyskawica” i „Topór” żołnierz SZP-ZWZ, następnie TON i NOW-AK, komendant III rejonu Obwodu Wadowice. Uczestniczył w akcji pomocy Żydom z wadowickiego getta oraz w akcji pomocy więźniom Oświęcimia. Współorganizator oddziału partyzanckiego „Dąb”-„Las”-„Błyskawica”-„Orzeł” czyli oddziału dywersyjnego Obwodu Wadowice NOW. Wykładowca podziemnej szkoły podchorążych NOW-AK w Ponikwi, Suchej i Żywcu-Sporyszu. Wiosną 1945 r. kierownik referatu RKU Wadowice, równocześnie działał w kontrywywiadzie podziemia NZW. Postrzelony 18.07.1945 r. na progu własnego domu przez funkcjonariuszy PUBP w Wadowicach, zmarł + 5.08.1945 r. w wadowickim Szpitalu Powszechnym. (*materiały Muzeum*)

26. **Fischgrund Irena**, z Wadowic, (1908-1942?), ucz. 1919-27, abs. 1927, lekarz stomatolog.

Według informacji *Księgi pamiątkowej* po ukończeniu Gimnazjum studiowała stomatologię. Zginęła w czasie zakłady Żydów. (*Studnicki, Kto, 54; materiały Muzeum*)

27. **Fischgrund Izydor**, z Wadowic (1902-1943?), ucz. 1913-21, abs. 1921, prawnik.

Po ukończeniu Gimnazjum studiował w l. 1921-24 na WP UJ a od 1924 r. na WF UJ. Później pracował jako adwokat. Według informacji *Księgi pamiątkowej* zginął w KL Auschwitz. (*Studnicki, Kto, 55; materiały Muzeum*)

28. **Fischgrund Schewach**, z Wadowic (1880-1943?), ucz. 1901-09, abs. 1909, doktor praw.

W l. 1909-1914 studiował na WP UJ (notowany jako **Fischgründ**), egz. historyczno-prawny złożył 19.04.1912 r., egz. sądowy 5.06.1914 r. a egz. z nauk politycznych 14.05.1915 r., absolutorium uzyskał 28.03.1914 r., doktorat 14.10.1915 r. Pracował jako adwokat w Wadowicach, równocześnie był członkiem zarządu Ży-

dowskiego Domu Ludowego w Wadowicach. Zginął w czasie zagłady Żydów. (*Studnicki, Kto, 54-55; materiały Muzeum*)

- 29. Folga Bronisław Maksymilian Franciszek**, z Radoczy, (1911-1943), ucz. 1922-31, abs. 1931, prawnik.

Studiował na WP UJ. Pracował jako sekretarz sądu w Radłowie n. Dunajcem. Aresztowany w Radłowie, więzień KL Auschwitz przywieziony do obozu 10.09.1943 r. transportem z więzienia w Tarnowie, oznaczony nr 149974, zmarł + 1.12.1943 r. w KL Auschwitz. (*materiały Muzeum*)

- 30. Frister Wilhelm**, z Czańca, (1888-1944), ucz. 1898-1907, abs. 1907, doktor praw, porucznik rezerwy artylerii WP.

Po ukończeniu Gimnazjum studiował w l. 1907-12 i 1917/18 na WP UJ, abso-lutorium uzyskał 31.07.1912 r., doktorat 13.12.1919 r. Uczestnik I wojny światowej w szeregach armii austriackiej, później oficer rez. WP. Pracował jako adwokat w Biel-sku. W czasie okupacji hitlerowskiej osadzony przez Niemców w obozie pracy w Sta-rachowicach, gdzie zginął + w 1944 r. (*Studnicki, Kto, 58; materiały Muzeum*)

- 31. Gaczek Bolesław**, z Suchej Beskidzkiej, (1881-1941), ucz. 1893-97, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego, augustinianin (imię zakonne Wilhelm), ko-misarz prowincji w Krakowie.

Aresztowany 19.09.1941 r. w Krakowie, osadzony w więzieniu Montelupich, przewieziony do KL Auschwitz 3.11.1941 r., oznaczony nr 22401, zmarł + 14.11.1941 r. w KL Auschwitz (w niektórych źródłach błędna data śmierci 17.11.1941 – prawdo-podobnie dlatego, iż z tą datą wystawiono oficjalny akt zgonu). (*Martyrologium I, 257, toż V, 308-309; materiały Muzeum*)

- 32. Gadowski Franciszek Jan**, z Kalwarii Zebrzydowskiej, (1898-1939?40?) ucz. 1909-17, abs. 1917, major służby uzbrojenia WP.

Jako mjr uzbr. WP w kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej w rej. Lwowa i według zebranych przez rodzinę informacji został rozstrzelany. (*WLK, 139; materiały Muzeum*)

- 33. Gąsiorek Stefan (Szczeban)**, z Koszarawy, (1894-1945) ucz. 1905-13, abs. 1913, harcerz, żołnierz LP, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego Archi-diecezji Lwowskiej, kapelan wojskowy Polskich Sił Zbrojnych w ZSRS, na Bliskim Wschodzie i we Włoszech.

Uczestnik bitwy o Monte Cassino i walk we Włoszech. Zginął po zakończeniu działań wojennych + 11.09.1945 r. w wypadku samochodowym, niosąc posługę żołnierzom II KP jako kapelan 5 Polowego Szpitala Ewakuacyjnego i pochowany został na cmentarzu wojennym w Loreto, grób 6-G-11 eks. (ekshumowany z pierwszego miejsca pochowania), spotyka się także numerację VI-G-11. (PSZ, 184; KPŻP III, 89; SzSz III, 49 (błędnie: że zginął w Oświęcimiu); Siwiec-Cielebon II, 68; materiały Muzeum)

34. **Glücksman Zygmunt (Zelig)**, z Radoczy, (1884-1942), ucz. 1903/04 (według opracowań biograficznych i niektórych relacji historycznych uczęszczał do Gimnazjum od kl. I do VII, ale w SDGW odnotowany tylko w kl. VII), doktor praw, poseł z listy niemieckich socjalistów do Sejmu Śląskiego, działacz żydowskiego, niemieckiego i międzynarodowego ruchu robotniczego.

W okresie nauki gimnazjalnej w Wadowicach uczestniczył w pracach związanej z PPS organizacji „Promienistych”, z powodu tej działalności zmuszony został do odejścia z Gimnazjum. Maturę zdał w III Gimnazjum im. Jana III Sobieskiego w Krakowie. W l. 1905-08 i 1909/10 studiował na WP UJ, egz. historyczno-prawny złożył 7.10.1907 r., egz. sądowy 20.12.1910 r. a egz. z nauk polit. 12.02.1913 r., absolutorium uzyskał 31.07.1910 r. a dyplom doktora praw 28.07.1914 r. W czasie I wojny światowej zmobilizowany jako oficer rez. armii austr. Od 1921 r. prowadził kancelarię adwokacką w Bielsku, równocześnie działał w niemieckim ruchu socjalistycznym w tym mieście. Od 1936 r. należał do Międzynarodowej Organizacji Pomocy Rewolucjonistom (jedna z form międzynarodowej aktywności komunistycznej i lewicowych socjalistów). Był radnym Rady Miasta Bielska oraz posłem na Sejm Śląski z listy niemieckich socjalistów. Postulował szeroką autonomię Niemców w Polsce, oraz tzw. jednolitofrontową działalność komunistów i socjalistów. Jako obrońca występował w procesach członków KPP przed Sądami Okręgowymi w Cieszynie i Wadowicach, bronił także E. Zegadłowicza w procesie wytoczonym z powodu powieści „Zmory”. Po najeździe hitlerowskim uciekł na Wołyń, później zamieszkał we Lwowie pod okupacją sowiecką. Tam ukończył kurs dla nauczycieli arytmetyki szkół powszechnych i pracował jako nauczyciel. W jesieni 1940 r. deportowany do Jozskar-Oła w Maryjskiej ASRS, gdzie pracował przy wyrębie lasu. Zwolniony po umowie Sikorski-Majski przedostał się w jesieni 1941 r. na południe ZSSR. Zmarł + 6.10.1942 r. w Bucharze. (Słownik Biograficzny Działaczy Polskiego Ruchu Robotniczego, t. 2, 258-259, Warszawa 1987; materiały Muzeum)

35. **Grabowski Władysław Norbert**, ze Złoczowa, (1902-1945), ucz. 1912-17, historyk sztuki, artysta intrologator, konserwator książek, nauczyciel przedmiotów artystycznych.

Po ukończeniu pięciu klas w Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w Krakowie, gdzie złożył egzamin dojrzałości w 1921 r. W l. 1922-26 studiował historię sztuki na WF UJ, równocześnie praktykował w pracowni intrologatorskiej Muzeum Przemysłowego w Krakowie. W 1924 r. złożył egzamin czeladniczy. Zdolności intrologatorskie rozwijał podczas nauki w Paryżu. Od 1930 r. był nauczycielem w Szkole Sztuki Zdobniczej w Poznaniu, a od 1934 r. w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie. Po Powstaniu Warszawskim wywieziony do KL Birkenau, a stamtąd do KL Leitmeritz (Litomerice – Litomierzycze), gdzie zmarł + w 1945 r. tuż przed wyzwoleniem. (*Olszewicz, 78; WUJO, 42; materiały Muzeum*)

36. **Graca Franciszek**, z Inwałdu, (1893-1920?), ucz. 1904-12, abs. 1912 (z odznac.), żołnierz LP, porucznik piechoty WP.

W czasie walk z bolszewikami zaginął na terenie działań wojennych w 1920 r. (prawdopodobnie dostał się do niewoli sowieckiej, skąd nie powrócił). Pośmiertnie przedstawiony do odznaczenia Orderem Wojennym *Virtuti Militari* 5 kl. oraz Krzyżem Niepodległości. (*Siwec-Cielebon II, 64; materiały Muzeum*)

37. **Gruszczyk Ignacy**, z Zembrzyc, (1888-1940), ucz. 1901-07, urzędnik, porucznik st. sp. intendent WP.

W kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (*WLK, 149; materiały Muzeum*)

38. **Guzdek Władysław**, ze Stryja, (1893-1914), ucz. 1903-06, chorąży LP.

Syn Jana Guzdeka, prof. Gimnazjum w Wadowicach w l. 1897-1906. Po ukończeniu trzech klas w Gimnazjum wadowickim, w związku ze służbowym przeniesieniem ojca naukę kontynuował w Gimnazjum w Podgórzu, gdzie złożył egz. dojr. W l. 1911-14 studiował na WP UJ. W latach nauki w Krakowie działał w skautingu i Strzelcu pod pseud. „Rogala” i był słuchaczem Szkoły Oficerskiej Strzelca. Do Legionów Polskich wstąpił 1.08.1914 r. i według trudnych do weryfikacji danych przydzielony został do kompanii kpt. Wyrwy-Furgalskiego, gdzie pełnił funkcję adiutanta. Wycofany spod Kielc i przydzielony do 9 komp. 3 pp LP, rozkazem Komendy Legionów mianowany został chor. 27.09.1914 r. Jako jeden z pierwszych legionistów II Brygady wkroczył przez Karpaty na ziemię polskie i w przeddzień walnej bitwy

Brygady pod Mołotkowem jako dowódca plutonu wysłanego na głębokie rozpoznanie poległ + 28.10.1914 r. pod Bitkowem (w niektórych dokumentach: pod Sołotwiną lub pod Babczą) jako pierwszy oficer 2 pp II Brygady. Pośmiertnie zweryfikowany w stopniu por. WP, odznaczony Orderem Virtuti Militari 5 kl. i Krzyżem Niepodległości. (*LSLP*, 67; *SBVM II* cz. 2, 69-70; *Perkowska*, 148; *materiały Muzeum*)

- 39. Heimberger Aleksander Antoni**, z Zebrzydowic, (1894-1940), nauczyciel gimnazjalny, kapral podchorąży rezerwy saperów WP.

W 1939 r. wzięty do niewoli, jeniec obozu w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 947. W listopadzie 2007 r. z okazji uroczystości „Katyń – Pamiętamy” postanowieniem Prezydenta RP Lecha Kaczyńskiego mianowany pośmiertnie podporucznikiem WP. (*WLK*, 150; *materiały Muzeum*)

- 40. Helm Jan**, z Boryni pow. Turka, (1894-1915), abs. 1915 (mat. woj.), starszy legionista LP.

Jako uczeń Gimnazjum w Samborze wstąpił do Legionów Polskich i wcielony został do 4 komp. VI baonu, w szeregach którego odbył wszystkie bitwy do września 1915 r. W czasie postoju I Brygady Legionów w Kętach zdał maturę wojenną w wadowickim Gimnazjum 25.02.1915 r. Poległ + 1.10.1915 r. (wg niektórych dokumentów: we wrześniu 1915 r.) w walce pod Wólką Gałuzijską (w innych źródłach: pod Sobieszycami). Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości. (*LSLP*, 70; *materiały Muzeum*)

- 41. Hetper Władysław Benedykt**, z Krakowa, (1909-1940?-41?), naucz. Gimnazjum pomiędzy 1932 a 1939 r., matematyk, docent doktor habilitowany logiki, starszy asystent w Zakładzie Logiki UJK we Lwowie, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Uczeń krakowskiego III gimnazjum im. Jana II Sobieskiego, gdzie złożył maturę w 1927 r. W l. 1927-32 studiował matematykę na WF UJ, uzyskując 29.01.1932 r. dyplom magistra filozofii. Jeden z najlepszych i ulubionych uczniów profesora Leona Chwistka. Okoliczności objęcia posady w Wadowicach nie są znane i zweryfikowane źródłowo w archiwum szkolnym, być może była to tylko jakaś praktyka. Informację o tym podaje córka prof. Chwistka, dr Anna Dawidowicz w swoich wspomnieniach. Pracował w Zakładzie Logiki UJK we Lwowie, którego kierownikiem był od 1930 r. L. Chwistek. Tam uzyskał doktorat i habilitację. Ukończył kurs podchorążych rezerwy piechoty i mianowany został 1.01.1937 r. ppor. piech. rez. Brał udział w walkach kampanii jesiennej 1939 r. po której uciekł z niewoli niemieckiej. W jesieni 1939 r.

postanowił przedostać się nielegalnie do swojego mistrza do Lwowa. Aresztowany podczas próby nielegalnego przekroczenia granicy i osadzony w obozie w Starobielsku, oskarżony o szpiegostwo i wywieziony ze Starobielska do nieustalonego obozu, gdzie zmarł w 1940 lub 1941 r. (*Olszewicz, 88 (z błędnym imieniem: Stanisław); WUJO, 46; Anna z Chwistków Dawidowiczowa, „Zeschnięte liście i kwiat... Wspomnienia”, Kraków 1989; materiały Muzeum*)

42. Hojnor Stanisław, z Jasiennej, (1896-1920), ucz. 1907-12, kapral LP, kapitan piechoty WP.

Po ukończeniu pięciu klas w Gimnazjum w Wadowicach kontynuował naukę w Gimnazjum w Stryju, gdzie działał w Związku Strzeleckim. 12.08.1914 r. wstąpił do Legionu Wschodniego, po jego rozwiązaniu kontynuował naukę w Wiedniu. Od 12.12.1914 r. służył w kompanii wiedeńskiej LP, później w szeregach 7 i 5 pp LP uczestnicząc w kampaniach I Brygady LP. Po kryzysie przysięgowym wcielony do armii austr., gdzie ukończył szkołę oficerską. W WP od 14.12.1918 r. uczestnik odsieczy Lwowa w szeregach 5 pp Leg., od wiosny 1919 r. jako d-ca 7 komp. 5 pp Leg. w stopniu ppor. piech. walczył na froncie bolszewickim. Odznaczył się 28.05.1920 r. podczas odwrotu spod Kijowa pod Rżyszczewem nad Dnieprem. W czasie kontr- ofensywy polskiej poległ + 20.08.1920 r. (w niektórych dokumentach 21.08.1920 r.) pod Aleksandrią k. Siemiatycz, (w niektórych źródłach błędnie: pod Aleksandrówką) Pośmiertnie zweryfikowany w stopniu kpt. piech. WP oraz odznaczony Orderem Virtuti Militari 5 kl. i Krzyżem Niepodległości. W l. 20. ekshumowany i przeniesiony na cmentarz w Lipnicy Wielkiej, ale jego grób już w l. 30. był tak zaniedbany, że Związek Legionistów Polskich organizował akcję renowacji. (*LS 1918-20, 269; SBVM II cz. 1, 52; materiały Muzeum*)

43. Hommé Władysław Adolf, z Leżajska, (1871-1939), ucz. 1884-86, farmaceuta, pułkownik st. sp. służby zdrowia WP.

W l. 1891-93 studiował farmację na WF UJ uzyskując 20.10.1893 r. tytuł magistra. Po ukończeniu studiów pracował w aptekach różnych miast Galicji, działając równolegle w TG „Sokół”. Od 1896 r. mieszkał w Wadowicach i był dzierżawcą apteki Jana Macudzińskiego „Pod Gwiazdą”. Za działalność w wadowickim „Sokole” obdarzony godnością członka dożywotniego. Był także założycielem Towarzystwa Szkoły Ludowej. Po wybuchu I wojny światowej w czasie mobilizacji legionowej przekazał zarząd apteki swemu bratu Kazimierzowi Hommému i 15.09.1914 r. zgłosił się do wadowickiego batalionu LP. Pierwotnie służył w 12 komp. (wadowickiej) III baonu 3 pp LP przechodząc wszystkie kampanie: karpacką, besarabską, buko-

wińską i wołyńską, a od 3.07.1917 r. został przydzielony do służby farmaceutycznej LP. Po kryzysie przysięgowym służył w PKP aż do przejścia II Brygady przez front pod Rarańczą, następnie internowany w Huszt i oskarżony w procesie w Marmaros-Sziget. Po zwolnieniu z więzienia 1.10.1918 r. powrócił do Wadowic i od 1.11.1918 r. służył w WP, w komisji werbunkowej w koszarach b. 56 pp austr. – wtedy już Pułku Ziemi Wadowickiej. Wezwany telegraficznie do Warszawy przydzielony został do Dep. San. MSWojsk. jako referent aptekarski. Od 15.04.1920 r. przydzielony był do Szpitala Wojskowego Okręgu Gen. w Krakowie / 5 Szpitala Okręgowego jako kierownik apteki. Odznaczony m.in.: Orderem Virtuti Militari 5 kl., Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych czterokrotnie. 1.11.1928 r. przeniesiony w st. sp. Jako emeryt otrzymał koncesję na aptekę w Krynicy-Zdroju. W 1938 r. zamieszkał w Krakowie. Według dostępnych informacji zmarł + 24.09.1939 r. w Jarosławiu na skutek odniesionych w czasie ewakuacji ran i pochowany został w Kwaterze Wojennej miejscowego cmentarza. (*KPŻP I, cz. 1 A-M, 259; materiały Muzeum*)

- 44. Horak Stefan Kazimierz**, z Krakowa (Podgórze), (1892-1940), ucz. 1907-11, abs. 1911, inżynier rolnik, kapitan rezerwy piechoty WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 491. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (*WLK, 154-155; materiały Muzeum*)

- 45. Hrdina Eleonora**, z Wadowic, (1915-1943), abs. 1934 Prywatnego Gimnazjum Żeńskiego im. Michaliny Mościckiej, magister historii.

Córka feldwebela galicyjskiego 56 pp austr. (wadowickiego). Ukończyła studia na Wydziale Filozoficznym UJ – mgr historii. Aresztowana przez funkcjonariuszy Schutzpolizei w Wadowicach na polecenie placówki gestapo w Bielsku, jako podejrzana o pomoc w ucieczce z oflagu ppor. Jerzego Kleczkowskiego z 12 pp. Osadzona w KL Auschwitz, + 22.02.1943 r. w KL Auschwitz (w niektórych źródłach data śmierci 19.02.1943 r.). (*WUJO, 49; materiały Muzeum*)

- 46. Huppert Ignacy**, z Barwałdu, (1889-1942), ucz. 1899-1907, abs. 1907, doktor praw, adwokat, kapitan rezerwy audytor WP.

Syn Izraela, przewodniczącego Gminy Żydowskiej w Wadowicach, brat Wiktorra (zob. niżej). W l. 1907-11 ukończył WP UJ i 8.03.1913 r. uzyskał tytułu dr praw. Służył w armii austr. i Legionach Polskich, a od 1918 r. w WP. Do rezerwy przeszedł w 1922 r. Mieszkał w Bielsku, gdzie prowadził kancelarię adwokacką. W latach drugiej wojny przez trzy lata we Lwowie, skąd przyjechał do Krakowa w październiku

1942 r. Po doniesieniu przez znajomego go volksdeutscha pochodzącego z Barwałdu, aresztowany przez agenta krypto na Dworcu Głównym w Krakowie i doprowadzony do więzienia Montelupich, gdzie po dwóch tygodniach został rozstrzelany + w październiku 1942 r. w więzieniu Montelupich w Krakowie. (*Uri (Jerzy) Huppert „Podróż do źródeł pamięci”; materiały Muzeum*)

47. Huppert Wiktor, ucz. 1904-12, abs. 1912, doktor praw, adwokat.

Syn Izraela, przewodniczącego Gminy Żydowskiej w Wadowicach, brat Ignacego (zob. wyżej). Pracował w instytucjach administracji rządowej w Warszawie, był działaczem PPS. Zginął w pierwszym roku okupacji w Warszawie. (*Uri (Jerzy) Huppert, „Podróż do źródeł pamięci”; materiały Muzeum*)

48. Jabłoński Roman, z Kleczy Górnej, (1893-1943), ucz. 1906-1914, nauczyciel, kierownik Szkoły Powszechnej w Łękawicy.

Żołnierz Legionów Polskich i walk o niepodległość i granice RP. Odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości. Po demobilizacji objął posadę nauczyciela i kierownika Szkoły Powszechnej w Bukowcu w powiecie opoczyńskim, następnie został kierownikiem Szkoły Powszechnej w Łękawicy, pow. wadowicki. Prawdopodobnie związany z ZWZ w Kalwarii i Wadowicach. Aresztowany w akcji represjonowania inteligencji polskiej w Dystrykcie Krakowskim i osadzony w więzieniu Montelupich, jako więzień krakowskiego Sipo und SD. Przewieziony do KL Auschwitz 26.06.1941 r., oznaczony nr 17356. Rozstrzelany + 3.07.1941 r. w KL Auschwitz w żwirowni koło tzw. Theatergebäude. Jego imię nadano Szkole Podstawowej w Łękawicy. (*materiały Muzeum*)

49. Jacyszyn Jan, ze Lwowa, (1908-1940), ucz. 1919-26, abs. 1926, ksiądz obrządku grecko-katolickiego, kapelan rezerwy WP.

Pełnił posługę we Lwowie i tam aresztowany przez NKWD, prawdopodobnie wywieziony w głąb ZSRS. Zginął w ZSRS w 1940 r. (*Studnicki, Cmentarz, 188; Studnicki, Kto, 93; materiały Muzeum*)

50. Jakubiec Wawrzyniec, z Biernej pow. żywiecki, (1885-1941), ucz. 1898-1906, abs. 1906, nauczyciel szkół średnich.

W r. 1906/97 rozpoczął studia na WP UJ, ale od II sem. do 1911 r. kontynuował je na WF UJ specjalizując się w językach klasycznych. Po studiach pracował jako nauczyciel języków klas. w Gimnazjum II w Stanisławowie (z polskim jęz. wykładowym). Po wybuchu I wojny światowej zmobilizowany do armii austr. jako oficer rez., w 1915 r. pod Gorlicami dostał się do niewoli rosyjskiej. Jako jeńiec wojenny

m.in. uczył w gimnazjum rosyjskim w Saratowie nad Wołgą, po rewolucji wywieziony w głąb Syberii. Po uwolnieniu z obozu wstąpił do WP na Syberii, walczył w szeregach 5 Dyw. Syberyjskiej i dostał się do niewoli bolszewickiej. Po zakończeniu wojny powrócił do Polski w 1921 r. i nadal uczył w stanisławowskim Gimnazjum, noszącym w okresie międzywojennym im. J. Piłsudskiego. Po zamknięciu polskiego gimnazjum przez okupantów sowieckich, uczył matematyki w sowieckiej szkole średniej z polskim językiem wykładowym. Po wkroczeniu Niemców został aresztowany przez gestapo 8.08.1941 r. wraz z innymi profesorami stanisławowskimi i rozstrzelany + 30. 09.1941 r. w Pawęczach k. Stanisławowa. (*Olszewicz, 95; WUJO, 52-53; materiały Muzeum*)

- 51. Jasiński Edward Jan**, z Kęt, (1897-1945), ucz. 1907-16, abs. 1917, major piechoty WP, podpułkownik AK, inspektor Inspektoratu Rejonowego Lublin AK, dowódca 8 pp Leg. AK.

Po ukończeniu Gimnazjum powołany do 56 pp armii austr. (wadowickiego), ukończył szkołę oficerów rezerwy. Na froncie włoskim dostał się do niewoli i wstąpił do AgH we Włoszech i Francji. Do kraju powrócił w szeregach 52 pp SKres., w którym walczył w kampanii bolszewickiej. Zweryfikowany jako por. piech. 1.06.1919 r., kapitanem mianowany 1.01.1927 r., na mjra awansował 19.03.1939 r. Służył m.in. w KOP i 20 pp Ziemi Krakowskiej, od połowy lat 30. w 32 pp w Modlinie i Działdowie. Odznaczony m.in. Krzyżem Walecznych i srebrnym Krzyżem Zasługi. W kampanii jesiennej 1939 r. d-ca baonu 32 pp w Armii „Modlin”, w obronie Modlina i Warszawy. Odznaczony Krzyżem Walecznych po raz 2 i 3. Po zakończeniu działań włączył się w konspirację SZP-ZWZ, m.in. do 1941 r. komendant rejonu ZWZ w Krakowie, wskutek wielkiej wyspy ewakuowany do Warszawy, następnie przydzielony do Okręgu Lubelskiego AK, inspektor WSOP w Inspektoracie Puławy, następnie komendant Inspektoratu Rejonowego Lublin i d-ca 8 pp Leg. AK. Z dniem 11.11.1943 r. awansowany na stopień ppłk piech. a w lutym 1945 r. odznaczony orderem *Virtuti Militari* V kl. Aresztowany przez NKWD w październiku 1944 r., maltretowany w więzieniu na Zamku w Lublinie, gdzie przeszedł wyjątkowo okrutne śledztwo. Skazany na karę śmierci, na egzekucję wyniesiony na noszach częściowo sparaliżowany, zamordowany + 15.03.1945 r. strzałem w głowę. (*materiały Muzeum*)

- 52. Jetel Stanisław Waclaw**, z Jasienicy, (1882-1940), ucz. 1894-99, pułkownik st. sp. piechoty WP.

Mieszkał we Lwowie, gdzie po agresji sowieckiej został aresztowany przez NKWD. Zamordowany na Ukrainie. (*WLK, 160; materiały Muzeum*)

53. **Jettmar Rudolf**, z Zatora, (1888-1919), ucz. 1901-09, abs. 1909, prawnik, porucznik WP.

Zmarł + 14.12. 1918 r. w Szpitalu Wojskowym w Wadowicach (według innej wersji w domu rodzinnym w Zatorze), pochowany na Cmentarzu Wojennym nr 463 w Zatorze (w obrębie Cmentarza Parafialnego). (*Siwiec-Cielebon I, 109; materiały Muzeum*)

54. **Jura Ignacy Władysław**, z Łęk, (1913-1940), ucz. 1923-32 abs. 1934, podporucznik kawalerii WP.

W kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeńiec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany został na stopień porucznika WP. (*WLK, 161; materiały Muzeum*)

55. **Kaczmarz Stefan Marian**, z Sambora, (1895-1939?40?), ucz. 1905-07, żołnierz LP, matematyk, docent doktor habilitowany UJK, adiunkt Politechniki Lwowskiej, porucznik rezerwy służby uzbrojenia WP.

Po ukończeniu dwóch klas w Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w II Gimnazjum w Tarnowie, gdzie złożył egz. dojrz. w 1913 r. W czasie nauki gimnazjalnej działał w skautingu. W l. 1913/14, 1918-1922 studiował matematykę, fizykę i chemię na WF UJ, gdzie uzyskał absolutorium 24.10.1922 r. Doktorat filozofii otrzymał w UJK 13.10.24 r. Od 13.08.1914 r. służył w 2 pp LP, od 1.09.1917 r. w 1 part. PKP, później internowany przez Austriaków. Od 15.11.1918 r. służył w Batalionie Akademickim WP w Krakowie, zwolniony jako akademik, w 1920 r. zgłosił się jako ochotnik, po ukończeniu Szkoły Podchorążych Artylerii w Poznaniu przydzielony do 6 pac, po zakończeniu działań wojennych bezterminowo urlopowany. Ppor. rez. art. mianowany 28.10.1925 r. ze starszeństwem z 1.07.1925 r., po przeniesieniu do korpusu oficerów uzbrojenia awansował 19.03.1939 r. na por. rez. uzbr. W rezerwie przeniesiony najpierw do 18 pap, a po ukończeniu kursu w Szkole Zbrojmistrzów w Warszawie do 10 Oddziału Służby Uzbrojenia w Przemysłu. Odznaczony był m.in. Medalem Niepodległości. W okresie międzywojennym pracował jako asystent w Akademii Górniczej w Krakowie (1921-23) a od 1.10.1923 r. w Politechnice Lwowskiej. W l. 1933-35 otrzymał państwowe stypendium na Uniwersytetach Cambridge w Anglii i w Getyndze w Niemczech. Był także nauczycielem III Gimnazjum we Lwowie. Zmobilizowany w 1939 r. zginął w działaniach wojennych lub po ich zakończeniu. Według jednej z wersji prawdopodobnie dostał się do niewoli sowieckiej, według innych zginął w wyniku niemieckiego bombardowania w rejonie Rozwadowa lub w walkach pod Umiaszowem względnie Uniejowem. (*Olszewicz, 105; WUJO, 64; materiały Muzeum*)

- 56. Kalec Tadeusz Ignacy**, z Wadowic, (1893-1944), ucz. 1903-11, abs. 1911, doktor praw, pracownik administracji państwowej.
 W latach II wojny światowej w Warszawie, według dostępnych danych zginął w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego. Brat Bolesława poległego w 1914 r. pod Mołotkowem – odnotowanego na tablicy w LO. (*Siwiec-Cielebon II*, 82; *materiały Muzeum*)
- 57. Karasiński Cyprian**, z Radoczy, (1895-1915), ucz. 1905-10, kapral LP.
 Od 1914 r. służył w Legionach Polskich z przydziałem do II szwadronu ułanów II Brygady LP. Poległ + 13.06.1915 r. w bitwie pod Rokitną. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości. (*LSLP*, 8; *materiały Muzeum*)
- 58. Karasiński Karol**, z Kęt, (1894-1915), ucz. 1904-10, kapral LP.
 Od 1914 r. służył w Legionach Polskich z przydziałem do II szwadronu ułanów II Brygady LP. + 3.06.1915 r. w Meranie. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości. (*LSLP*, 87; *materiały Muzeum*)
- 59. Karasiówna (Karaś) Zofia Maria**, z Makowa Podhalańskiego, (1904-1942), ucz. 1914-19 (prywatystka), doktor wszech nauk lekarskich, działaczka społeczna.
 Córka Andrzeja, lekarza w Makowie Podh. W Wadowicach ukończyła klasy II-V, naukę kontynuowała w Krakowie, gdzie w 1922 r. złożyła egz. dojrz. Rozpoczęła studia na WL UJ, ale kontynuowała je na WL UAM w Poznaniu, gdzie 22.12.1928 r. uzyskała dyplom dra wnl. Pracowała w poradni Przeciwgruźliczo-Jagliczej w Suchej Beskidzkiej i jako lekarz ogólny. Dodatkowo kształciła się w klinikach ginekologiczno-położniczych w Krakowie, Berlinie i Warszawie oraz w stołecznej klinice chorób wewnętrznych, w Państwowej Szkole Higieny w Warszawie, oraz w Klinice Dermatologicznej UW i Szpitalu św. Łazarza. Związana była z ruchem lewicowym i MOPR. W czasie okupacji hitlerowskiej nadal pracowała w Suchej, udzielała pomocy uczestnikom konspiracji i przekazywała lekarstwa dla więźniów Oświęcimia. Popełniła samobójstwo + 29.10.1942 r. Jej imię nadano jednej z ulic Suchej Beskidzkiej. Autorka znanych pamiętników, opisujących zarówno jej drogę życiową, jak i realia życia ubogich warstw społeczeństwa regionu. (*Gliński II*, 211; *materiały Muzeum*)
- 60. Karaś Eugeniusz**, z Wadowic, (1914-1940), ucz. 1923-1929, ekonomista-handlowiec, podporucznik rezerwy piechoty WP.
 Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Kozelsku, zamordowany w Katyniu. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK*, 16; *materiały Muzeum*)

- 61. Karbowski Jan**, z Biadek (Wielkopolska), (1895-1942), ucz. 1915-17, abs. 1917, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego Archidiecezji Poznańskiej, w 1939 r. administrator par. Donaborów w pow. kępińskim.

Aresztowany przez Niemców 6.10.1941 r. i osadzony w obozie przejściowym w Konstantynowie k. Łodzi, 30.10.1941 r. przewieziony do KL Dachau, oznaczony nr 28297, wycieńczony skierowany został do tzw. transportu inwalidów, zmarł + 6.05.1942 r. w KL Dachau. (*Martyrologium I 180, toż IV 92; materiały Muzeum*)

- 62. Kaszny** (w Gimnazjum jako **Kaschny**) **Franciszek Karol**, z Brzezinki, (1897-1940), ucz. 1907-12 i 1916-18, abs. 1918 (mat. woj.), major lotnictwa pilot PSP i RAF.

W latach I wojny światowej żołnierz LP, od 1918 r. w WP, służył w 1 plot. w Warszawie, por. lot. 1.06.1919 r., kpt. lot. 1.07.1925 r. Na początku lat. 30. przeniesiony do 3 plot. w Poznaniu, kolejno d-ca 35 eskadry i d-ca II dywizjonu. Od początku 1939 r. d-ca oddziału portowego Bazy Lotniczej Poznań, mjr lot. 19.03.1938 r. Oznaczony m.in.: Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych i złotym Krzyżem Zasługi. Po zakończeniu kampanii 1939 r. przez Rumunię przedostał się do Francji, gdzie był polskim komendantem garnizonu lotniczego i Szkoły Pilotażu w St. Jean d'Anglej. Podczas lotu szkoleniowego na samolocie LeO 20 zginął śmiercią lotnika + 18.03.1940 r. w Varaize (Charente Inferienne) i pochowany został na cmentarzu w St. Jean d'Anglej. (W niektórych źródłach podaje się datę śmierci: 19.03.1940 r., ale prawdopodobnie jest to data pogrzebu). Mjr F. Kaszny był pierwszym polskim lotnikiem poległym w II wojnie światowej poza granicami kraju. (*PSZ, 303; KPŻP III, 130; materiały Muzeum*)

- 63. Kayser Maciej**, z Poznania, (1924-1945), ucz. 1937-39, żołnierz AK.

Syn kpt. Leona Leszka Kaysera, do 05.1939 r. d-cy komp. gosp. 12 pp. Jako żołnierz AK w Warszawie, ujęty przez Niemców w pierwszych dniach Powstania Warszawskiego, od 28.08.1944 r. więzień KL Flossenbürg oznaczony nr 17834, przewieziony do KL Leitmeritz (Litomerice – Litomierzycy), zmarł + 27.01.1945 r. w KL Leitmeritz. (*materiały Muzeum*)

- 64. Kęsek Jan Franciszek**, z Kęt, (1913-1952), ucz. 1923-31, abs. 1931, prawnik, sędzia Specjalnego Sądu Karnego, żołnierz Polskiego Państwa Podziemnego, major AK, NOW i NZW, prokurator Wojskowego Sądu Specjalnego Okręgu Śląskiego AK i Cywilnego Sądu Specjalnego Okręgowej Delegatury Rządu RP Śląsk, członek Stronnictwa Narodowego, prezes Okręgu Cieszyńsko-

-Podhalańskiego SN w konspiracji, żołnierz Narodowej Organizacji Wojskowej i Narodowego Związku Wojskowego.

Syn Franciszka, funkcjonariusza straży więziennej, m.in. naczelnika więzienia w Wadowicach. Ukończył studia na WP UJ, pracował w administracji państwowej po czym rozpoczął aplikację sędziowską w Apelacji Krakowskiej. W okresie okupacji hitlerowskiej w Wadowicach związany z konspiracją Młodzieży Wszechpolskiej, następnie w Tajnej Organizacji Narodowej, Organizacji „Ojczyzna” i NOW, w ramach której wszedł do AK. Prokurator podziemnego WSS Okręgu Śląskiego AK oraz CSS ODR Śląsk. Zastępca Delegata Rządu RP na Śląsk (podziemny wicewojewoda śląski), od 1945 r. kierownik polityczny Dzielnicy Śląskiej NZW (podziemny wojewoda śląski) równocześnie asesor sądowy SSK w Krakowie. Prawdopodobnie także komendant Obszaru III (Krakowskiego) NZW. Uczestnik działań na rzecz reaktywacji legalnej działalności Stronnictwa Narodowego w Polsce Ludowej. Aresztowany po raz pierwszy 27.07.1945 r. (lub 29.07.1945 r.) przez WUBP w Krakowie, wyrokiem WSR w Krakowie z 27.09.1946 r. skazany na 3 lata więzienia, na podstawie amnestii zwolniony w 1947 r. Od 1948 r. członek – rezydent i jeden z organizatorów – sieci informacyjnej Rządu RP na wychodźstwie oraz emigracyjnego SN. Po raz drugi aresztowany przez WUBP w Katowicach w maju 1950 r. więziony w Katowicach, Krakowie oraz w specjalnym pawilonie więzienia MBP przy ul. Rakowieckiej w Warszawie, 30.11.1951 r. skazany przez WSR Katowice na karę śmierci, rozstrzelany + 1.04.1952 r. w Katowicach, pochowany w kwaterze więziennej Cmentarza w Katowicach-Panewnikach. (Brat Władysława Stanisława Kęska – zob. niżej). (*materiały Muzeum*)

- 65. Kęsek Władysław Stanisław**, z Jasła, (1918-1946), ucz. 1929-36, żołnierz Polskiego Państwa Podziemnego, major AK, NOW i NZW, członek Stronnictwa Narodowego, komendant inspektoratu Cieszyńsko-Podhalańskiego i Okręgu Narodowej Organizacji Wojskowej, wyznaczony na komendanta Okręgu Śląskiego NOW, później komendant Okręgu Cieszyńsko-Śląskiego Narodowego Związku Wojskowego.

Syn Franciszka, funkcjonariusza straży więziennej, m.in. naczelnika więzienia w Wadowicach. Po ukończeniu nauki gimnazjalnej słuchacz Szkoły Podchorążych Piechoty, uczestnik kampanii jesiennej 1939 r. w stopniu podchorążego. W okresie okupacji hitlerowskiej w Wadowicach związany z konspiracją Młodzieży Wszechpolskiej, następnie w Organizacji „Ojczyzna”, Tajnej Organizacji Narodowej i NOW, w ramach której wszedł do AK. Komendant Inspektoratu a następnie Okręgu Cieszyńsko-Podhalańskiego NOW, dowódca sił taktycznych NOW-NZW Okręgu Cieszyńsko-Podhalańskiego. Aresztowany przez WUBP Kraków 3.08.1945 r., wyrokiem WSR w Krakowie z 24.04.1946 r. skaza-

ny na 2 lata więzienia, zwolniony – oficjalnie „na mocy amnestii” w rzeczywistości „na wabią”, gdyż UB miało nadzieję, że doprowadzi śledzących go agentów do nieujawnionych członków siatki konspiracyjnej NOW-NZW. Zagrożony ponownym aresztowaniem popełnił samobójstwo + 28.06.1946 r. w Wadowicach. (Brat Jana Franciszka Kęska – zob. wyżej). (*materiały Muzeum*)

- 66. Klaja Gustaw**, (1899-1940), ucz. 1902/03, nauczyciel szkół powszechnych, kierownik Szkoły Powszechnej w Straconce k. Białej.

Aresztowany w Straconce 23.04.1940 r. i zesłany do KL Dachau a następnie przeniesiony do KL Mauthausen-Gusen. Zmarł + 20.10.1940 r. w KL Mauthausen. (*Nauczyciele śląscy*, 66; *materiały Muzeum*)

- 67. Kohut vel Kogut Stanisław Aleksander**, z Brzeszcz, (1914-1944), ucz. 1924-32, abs. 1932, kapitan lotnictwa pilot PSP, squadron leader (major) RAF.

Po ukończeniu Gimnazjum uczył się w SPL w Warszawie (grupa techniczna) – absolwent IV promocji, przydzielony do 2 Bazy Lotniczej w Krakowie. Po zakończeniu kampanii jesiennej 1939 r. przedostał się do Francji a następnie do Wlk. Brytanii, gdzie zgłosił się do personelu latającego Polskich Sił Powietrznych. Po ukończeniu kursu pilotażu podstawowego i myśliwskiego był pilotem a później d-cą eskadry w 307 dywizjonie myśliwców nocnych w Church Fenton. Zginął śmiercią lotnika + 2.12.1944 r., podczas oblatywania samolotu DH „Mosquito” po kapitalnym remoncie. Pochowany na Cmentarzu Wojennym lotników polskich w Newark, sekcja N grób 326 a. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych. (*PSZ*, 305; *KPŻP III*, 138; *materiały Muzeum*)

- 68. Kolber Stanisław**, z Inwałdu, (1892-1944), ucz. 1903-11, abs. 1911.

Więzień KL Auschwitz, oznaczony nr 191570, przeniesiony do KL Natzweiler, zmarł + 14.10.1944 r. w KL Natzweiler. (*materiały Muzeum*)

- 69. Kołodziejczyk Alojzy Tomasz**, z Brodów k. Kalwarii Zebrzydowskiej, (1912-1940), ucz. 1925-32, abs. 1932, urzędnik pocztowy, porucznik rezerwy piechoty WP.

W 1939 r. zmobilizowany do 12 pp, dostał się do niewoli sowieckiej, uwięziony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Niezidentyfikowany podczas ekshumacji. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK*, 174; *materiały Muzeum*)

70. **Kołodłocki Władysław Tadeusz**, z Wadowic, (1892-1939), ucz. 1902-05, harcerz, harcmistrz ZHP, nauczyciel gimnazjalny, działacz społeczny, malarz, publicysta i regionalista, porucznik rezerwy piechoty WP.

Syn Tadeusza, prof. Gimnazjum w Wadowicach a następnie II Szkoły Realnej w Krakowie, w okresie międzywojennym w Państwowej Szkole Budowniczej i Mierniczej w Poznaniu. Po ukończeniu trzech klas w Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w III Gimnazjum im. Króla Jana II Sobieskiego w Krakowie, gdzie złożył egz. dojrz. 9.06.1910 r. W l. 1910-14 studiował na WF UJ uzyskując absolutorium 6.02.1920 r. W r. akad. 1913/14 ukończył także w UJ Kurs Naukowy dla Kandydatów na Nauczycieli Gimnastyki w Szkołach Średnich a w 1917 r. starał się o uzyskanie uprawnień do nauczania filozofii i pedagogiki w szkołach średnich. Od 1912 r. organizator drużyn skautowych w Galicji (okolice Lwowa i Krakowa), w 1920 r. w stopniu podharcmistrza (po weryfikacji harcmistrz) drużynowy i komendant Hufca w Krakowie. W latach I wojny światowej żołnierz i podoficer (sierżant) w 13 komp. IV baonu 2 pp LP a następnie w oddziale kartograficznym 2 pp LP. Od listopada 1918 r. w krakowskim Batalionie Akademickim. Odnaczony był m.in. Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych. Po zakończeniu działań wojennych krótko nauczyciel gimnazjów krakowskich oraz pracownik Instytutu Biologicznego UJ, następnie objął posadę nauczyciela w Seminarium Nauczycielskim w Wagrowcu. W l. 1921-1939 profesor Gimnazjum w Gostyniu, uczył: geografii, przyrody, rysunków i gimnastyki. Był w l. 1933-34 drużynowy 3 DH w Gostyniu później członek Komendy Hufca Harcerzy Gostyń. Był także redaktorem naczelnym regionalnego pisma polityczno-społecznego „Orędownika Gostyńskiego”. Zginął + 3.09.1939 r. w Środzie Wielkopolskiej (wg niektórych źródeł: 4.09.1939 r. Środa Poznańska, podawane także błędne m. śmierci: Gostyń). Jego imię nadano Hufcowi ZHP w Gostyniu oraz jednej z ulic miasta. (SzSz III, 87; materiały Muzeum)

71. **Kozak Włodzimierz**, z Wadowic, (1915-1945), ucz. 1926-35, abs. 1935, podchorąży WP, żołnierz 2 AWP.

Po złożeniu egzaminu dojrzałości w r. szk. 1935/36 ukończył VII kurs Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty w Zambrowie i otrzymał przydział do 75 pp w Katowicach. W szeregach tego pułku brał udział w kampanii jesiennej 1939 r. W 1945 r. wcielony do 30 pp 2 AWP, jako d-ca plut. w stopniu kpr. pchor. poległ + 24.04.1945 r. w rej. Leppersdorf na Łużycach, pochowany na Cmentarzu Wojennym w Zgorzelcu. (KPŻP IV, cz. 1 A-M, 290; *Księga Poległych na Polu Chwały. Żołnierze Ludowego Wojska Polskiego polegli, zmarli z ran i zaginieli w czasie drugiej wojny światowej w latach 1943-1945*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1974, 355; materiały Muzeum)

72. **Kramer Emil Jan**, ze Szczyrzyca, (1891-1916), ucz. 1902-1905, kapral armii austro-węgierskiej.

W Gimnazjum w Wadowicach ukończył trzy klasy. Naukę kontynuował w Gimnazjum w Bochni, gdzie złożył egz. dojrz. w 1911 r. W l. 1911/12 i 1913/14 studiował na WF UJ. Po wybuchu wojny zmobilizowany do armii austro-węgierskiej, w stopniu kaprala poległ + 16.10.1916 r. na froncie włoskim. (*Perkowska, 148; materiały Muzeum*)

73. **Krämer Andrzej**, (1923-1943), ucz. 1935-39, starszy szeregowy, pilot Luftwaffe.

Syn st. przod. PP Karola Krämera, sekretarza Komendy Powiatowej Policji Państwowej w Wadowicach, więźnia Ostaszkowa zamordowanego w 1940 r. w Kalininie (Twerze) i pochowanego w Miednoje. W czasie wojny pozostała w Wadowicach rodzina Krämerów uznana została przez Niemców z racji pochodzenia za Reichsdeutschen. Andrzej – wtedy Andreas – powołany został do służby w armii niemieckiej i wcielony do Luftwaffe (Wojsk Powietrznych). Zmarł tragicznie w Berlinie w 1943 r., pochowany został na Cmentarzu Parafialnym w Wadowicach, sektor XIV, grób 69. (*materiały Muzeum*)

74. **Król Marian Jan**, z Andrychowa, (1911-1939), ucz. 1922-30, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Ukończył SPRP i mianowany został ppor. piech. rez. 1.01.1936 z przydziałem do 12 pp. Zmobilizowany w 1939 r. objął stanowisko d-cy plut. w 2 komp. ckm 12 pp i walczył pod Pszczyną i Rajskiem, poległ + 4.09.1939 r. w bitwie pod Rajskiem. (*materiały Muzeum*)

75. **Krzemień Władysław**, z Brzezinki, (1895-1919), ucz. 1910-14 i 1917/18, abs. 1918 (pryw.), podchorąży WP.

Od listopada 1918 r. w szeregach Pułku Piechoty Ziemi Wadowickiej – 12 pp. Jako szeregowiec i podchorąży brał udział w walkach na froncie ukraińskim. Wskutek choroby zmarł + 2.07.1919 r. w Jaworowie. (*LS 1918-20, 434; materiały Muzeum*)

76. **Kubielas Julian**, z Lachowic, (1899-1943), ucz. 1911-14, żołnierz LP, starszy sierżant piechoty WP, żołnierz AK.

Członek I WDS, po wybuchu I wojny światowej jako uczeń aresztowany i przez 3 mies. osadzony w więzieniu wojskowym w Krakowie. 5.04.1915 r. wstąpił o Legionów Polskich i walczył w szeregach 2 pp LP w kampanii besarabskiej, ranny. Po wyleczeniu w szeregach 6 pp LP na Wołyniu. Po tzw. „kryzysie przysięgowym” po-

nownie w 2 pp LP, wraz z którym przebił się przez front pod Rarańczą. Jako podoficer II KP walczył pod Kaniowem i dostał się do niewoli niemieckiej. Powrócił do Polski 12.02.1919 r. i wstąpił do WP, uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Do 1924 r. pełnił służbę wojskową w Warszawie, następnie w 3 psp w Bielsku, aż do przejścia w stan spoczynku 31.03.1934 r. Odznaczony m.in. Krzyżem Niepodległości, Krzyżem Walecznych i brązowym Krzyżem Zasługi. Pracował jako rachmistrz w Kasie Chorych w Bielsku. Zmobilizowany w 1939 r. do macierzystego pułku, ranny w kampanii jesiennej, do końca października 1939 r. leczyl się w szpitalu w Radomiu. Po powrocie do Żywca współzałożyciel grupy konspiracyjnej, która połączyła się z TOW i weszła do ZWZ i AK. Aresztowany 12.07.1943 r. w Żywcu, przewieziony do KL Auschwitz jako więzień Politische Abteilung (obozowe gestapo), rozstrzelany pod ścianą śmierci + 2.06.1943 r. w KL Auschwitz, (w niektórych źródłach data śmierci 12.06.1943 r.). (*materiały Muzeum*)

77. **Kuś Józef Michał**, z Nidku, (1886-1940), doktor wszech nauk lekarskich, podpułkownik służby zdrowia WP.

W czasie kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień pułkownika WP. (*WLK, 185-186; Gliński I, 214-215; materiały Muzeum*)

78. **Lachendro Julian**, z Wieprza, (1895-1941), ucz. 1907-15, abs. 1915, doktor praw, sędzia grodzki, kierownik Sądu Grodzkiego w Zakliczynie.

Przywieziony do KL Auschwitz pierwszym transportem z więzienia w Tarnowie 14.06.1940 r., oznaczony nr 265, zmarł + 13.02.1941 r. w KL Auschwitz. (*materiały Muzeum*)

79. **Lisko Czesław Jan**, z Wadowic, (1899-1940), ucz. 1909-17, abs. 1917, prawnik, porucznik rezerwy intendent WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 190-191; materiały Muzeum*)

80. **Lisowski Stanisław**, ze Stanisławowa, (1898-1920), abs. 1916, podporucznik piechoty WP.

Jako uczeń Gimnazjum w Stanisławowie, gdzie ukończył sześć klas, wcielony został w kwietniu 1916 r. do armii austr. W Gimnazjum w Wadowicach zapisany do kl. VIII w r. szk. 1916/17 zdał maturę wojenną 2.10.1916 r. Walczył na froncie rosyjskim

w okolicach Czortkowa, następnie przeniesiony na front niemiecko-francuski, brał udział w walkach pod Verdun. Po upadku Austro-Węgier przedostał się do Stanisławowa i wstąpił do POW, ujęty i uwięziony przez Ukraińców. Po uwolnieniu w związku z ofensywą polską, z oddziałem POW uczestniczył w pościgu za wojskami ukraińskimi aż do Tłumacza. Następnie wstąpił do WP i w szeregach 19 pp Odsieczy Lwowa walczył na froncie bolszewickim, awansowany do stopnia ppor. piech. Wyróżnił się w walkach III baonu 19 pp 18.02.1920 r. pod Derażnią, 21-24.02.1920 r. pod Śmiłówką i Czeresznią, 18.03.1920 r. pod Wójtowcem. W czasie odwrotu wojsk polskich spod Kijowa poległ + 30.06.1920 r. pod Zasławiem. Pośmiertnie odznaczony został Orderem Virtuti Militari 5 kl. (*LS 1918-20, 488; SBVM II, cz. 2, 117; materiały Muzeum*)

- 81. Löwy (Loewy) Jan**, z Kęt, (1902-1942), ucz. 1914-20, abs. 1920, doktor wszech nauk lekarskich.

Po ukończeniu szkoły ludowej w Kętach naukę gimnazjalną rozpoczął w Bielsku, gdzie ukończył dwie klasy. Później uczeń Gimnazjum w Wadowicach. Po złożeniu egz. dojrz. studiował na WL UW, gdzie uzyskał absolutorium 22.03.1926 r. a dyplom dra wnl 15.12.1926 r. Jeszcze w okresie nauki gimnazjalnej zgłosił się ochotniczo w 1919 r. do WP i służył w 1 paw w Krakowie w okresie wojny z Ukraińcami. Po raz kolejny zgłosił się ochotniczo do Baonu „Krakusów” podczas ofensywy bolszewickiej w lecie 1920 r. Po studiach przez kilka lat pracował jako lekarz ogólny w Wiśle, od połowy lat 30. był lekarzem ogólnym i szkolnym w Czechowicach. Po wybuchu II wojny światowej ewakuował się na wschód i znalazł się w strefie okupacji sowieckiej. Szczegółowe jego losy nie są znane, wiadomo jedynie, że przesiedlony został do Azji Zachodniej, nie zgłosił się do Armii Polskiej gen. Andersa i zmarł + w 1942 r. na tyfus płamisty. (*Gliński III, 208-09 i 210-211; materiały Muzeum*)

- 82. Łasak Józef Alojzy**, z Tarnawy Dolnej, (1891-1940), ucz. 1906-1914, abs. 1914, doktor praw, porucznik rezerwy saperów WP.

W kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, więziony w obozie w Koziełsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 2359. Pośmiertnie awansowany na stopień kapitana WP. (*WLK, 192-193; materiały Muzeum*)

- 83. Michałkiewicz Mieczysław**, z Ulanowa, (1888-1945), prof. Gimnazjum 1912-19, pedagog, doktor filozofii, polonista i filolog klasyczny, działacz społeczny i polityczny.

Studiował język polski i języki klasyczne na WF UJ, uzyskując w 1912 r. absolutorium a w 1916 r. doktorat. Pracę pedagogiczną rozpoczął w Gimnazjum w Wa-

dowicach, gdzie działał także jako opiekun skautingu i członek Strzelca. W 1919 r. przeniesiony do Gimnazjum im. św. Marii Magdaleny w Poznaniu, równocześnie uczestnik akcji plebiscytowych na Warmii i Mazurach oraz Górnym Śląsku. Działacz ruchu ludowego, od 1920 r. w PSL „Piast”, jeden z liderów organizacji w Wielkopolsce, a także członek Rady Naczelnej (1923-31) i sekretarz Zarządu Głównego (1925-28). Był redaktorem i wydawcą „Włościanina” organu Związku Włościan a następnie PSL „Piast”, później wydawał „Piasta Wielkopolskiego” i „Wies”. Współorganizator Polskiej Akademickiej Młodzieży Ludowej i Wielkopolskiego Związku Młodzieży Wiejskiej. W 1928 r. przeniesiony do Skierniewic, ale posady nie objął wybrany posłem na Sejm RP. Zwolennik współpracy ruchu ludowego z sanacją, przeciwnik Centrolewu. Ponownie wybrany posłem w 1930 r. sekretarz Prezydium Parlamentarnego Klubu Posłów i Senatorów Chłopskich. W lutym 1932 r. wystąpił z SL zakładając Narodowo-Chłopskie Stronnictwo Agrarne, późniejsze Chłopskie Stronnictwo Rolnicze. Uczestniczył w kampanii jesiennej 1939 r. w obronie Warszawy, po krótkim powrocie do Poznania przeniósł się do Krakowa, gdzie uczestniczył w tajnym nauczaniu. Aresztowany w 1942 r. przez Sipo und SD, wieziony na Montelupich w Krakowie, przewieziony 3.07.1943 r. do KL Auschwitz a następnie do KL Buchenwald, ostatnio według niektórych danych w KL Flossenbürg, wyzwolony, zmarł z wycieńczenia + 13.05.1945 r. w Neuburg von Wald. (*Olszewicz, 168; SBRL, 264-265; materiały Muzeum*)

- 84. Migdałek Eugeniusz**, z Zatora, (1889-1940), ucz. 1900-1905, major st. sp. administracji służby zdrowia WP.

W kampanii 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień podpułkownika WP. (*WLK, 199-200; materiały Muzeum*)

- 85. Miklaszewski Marian Jan**, z Zembrzyc, (1912-1939), ucz. 1923?1926-1931, abs. 1931, prawnik, radca prawny Dyrekcji Lasów Państwowych w Cieszynie.

Studiował na WPiA UJ, gdzie w 1937 r. uzyskał tytuł magistra praw. Od 1.01.1938 r. objął posadę radcy prawnego w Dyrekcji Lasów Państwowych w Cieszynie. W czasie najazdu hitlerowskiego ewakuowany wraz DLP, po zakończeniu działań wojennych powrócił do Cieszyna. Aresztowany przez Gestapo – prawdopodobnie w ramach pierwszej akcji antypolskiej przed 11 listopada – zamordowany połowie listopada 1939 r. w zbiorowej egzekucji w Sosnowcu i pochowany na miejscowym cmentarzu. (*WUJO, 107; materiały Muzeum*)

- 86. Mirosławski** (do 1937 r. – zatem także w Gimnazjum – **Mydlarz**) **Maciej**, z Inwałdu, (1892-1940), ucz. 1904-06, agronom, urzędnik prywatny, podporucznik rezerwy intendent WP.

W kampanii 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 2671. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. Ojciec Zdzisława – zob. niżej. (*WLK, 202-203; materiały Muzeum*)

- 87. Mirosławski Zdzisław**, z Częstochowy, (1922-1942?43?), ucz. 1935-39, żołnierz AK.

Syn Macieja – zob. wyżej. „Żołnierz Armii Krajowej. Zginął w hitlerowskim obozie koncentracyjnym” – napis na grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Parafialnym w Wadowicach. (*materiały Muzeum*)

- 88. Miśko Tadeusz**, z Harbutowic, (1889-1940), ucz. 1899-03, leśnik, porucznik rezerwy piechoty WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 2807. Pośmiertnie awansowany na stopień kapitana WP. (*WLK, 203; materiały Muzeum*)

- 89. Mizera Ignacy**, z Zagórnik, (1902-1940), ucz. 1913-18, agronom, podporucznik rezerwy saperów WP.

W 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 204; materiały Muzeum*)

- 90. Mojmir** (do 3.10.1900 – zatem także w Gimnazjum – **Biesik**) **Herman**, z Wilamowic, (1874-1918), ucz. 1884-88, doktor wszech nauk lekarskich, prof. I GR w Krakowie i asystent UJ.

Po złożeniu matury w Gimnazjum św. Anny w Krakowie od 1893 r. studiował na WL UJ, uzyskując 3.11.1900 r. dyplom doktorski. Od 13.02.1900 r. był asystentem na UJ. 20.09.1905 r. złożył egzamin nauczycielski i uzyskał uprawnienia do nauczania w szkołach średnich z polskim i niemieckim językiem wykładowym i od 22.08.1906 r. pracował jako nauczyciel/profesor wychowania fizycznego w I Gimnazjum Realnym (Wyższej Szkole Realnej) w Krakowie. Znany propagator i animator skautingu, organizator drużyny skautowej (VI Krakowskiej Drużyny Skautowej) w I GR w 1911 r., autor podręczników skautowych. Zmarł w 1918 r.,

pochowany na Cmentarzu Rakowickim (wojskowym) w kwaterze 33 a, nr grobu 2/49. (*materiały Muzeum*)

- 91. Moskalewicz** (do 1919 – zatem także w Gimnazjum – **Moskal**) **Władysław**, z Wadowic, (1897-1942), ucz. 1907-15, farmaceuta, kapitan służby zdrowia WP.

Aresztowany przez Niemców i uwięziony na Pawiaku, rozstrzelany + 2.03.1942 r. w Palmirach, (wg niektórych publikacji 5.03.1942 r.). (*Gliński III, 238-239, Siwiec-Cielebon II, 93; materiały Muzeum*)

- 92. Mroziński** (do 1922 – zatem także w Gimnazjum – **Pukło**) **Kazimierz**, z Wadowic, (1898-1940), ucz. 1909-11, major artylerii WP.

Wzięty do niewoli sowieckiej w kampanii jesiennej 1939 r. wraz z oficerami garnizonu lwowskiego wbrew porozumieniu kapitulacyjnemu podpisanemu przez gen. Władysława Langnera, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień podpułkownika WP. (*WLK, 206-207; materiały Muzeum*)

- 93. Mroziński Michał**, z Wadowic, (1888-1916), ucz. 1903-11, farmaceuta, kapral LP.

Po ukończeniu sześciu klas Gimnazjum rozpoczął praktykę farmaceutyczną i studiował farmację. Przed wybuchem I wojny światowej należał do oddziału ZS w Wadowicach i jako strzelec wstąpił do I Brygady Legionów Polskich, w walkach awansował do stopnia kaprała. Ostatnio służył w 1 kompanii VI Baonu LP. Poległ + 4.07.1916 r. pod Kostiuchnowką. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Niepodległości. (*LSLP, 141; Siwiec-Cielebon II, 84; materiały Muzeum*)

- 94. Mydlarz Jan**, z Zagórnika, (1894-1945?), ucz. 1905-15, abs. 1915, nauczyciel, były porucznik rezerwy piechoty WP.

W 1945 r. jako Niemiec aresztowany przez Rosjan i wywieziony do ZSRS, gdzie według dostępnych danych zmarł w łagrze. (*Józef Herzog, „Krzyż Niepodległości. Wspomnienia ze służby w Legionach”, Nowy Jork 1994 - Kraków 2001; Siwiec-Cielebon II, 93; materiały Muzeum*)

- 95. Nowak Adam Otton**, ze Stanisławowa, (1893-1940), ucz. 1906-12, abs. 1912, kapitan administracji służby zdrowia WP.

W kampanii 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej i osadzony w obozie w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. (*WLK, 212; materiały Muzeum*)

- 96. Pachoński Józef**, ze Skawiny, (1892-1914), ucz. 1902-1907, żołnierz Legionów Polskich.

W wadowickim Gimnazjum ukończył pięć klas. Naukę kontynuował w Krakowie, gdzie także działał w organizacjach niepodległościowych pod pseud. „Szkot”. W l. 1912-14 studiował na WP UJ. Po wybuchu wojny wstąpił do Legionów Polskich i jako żołnierz I Brygady poległ + 22.12.1914 r. pod Łowczówkiem. (*Perkowska, 149; materiały Muzeum*)

- 97. Pająk Albin**, (1897-1939), ucz. 1909-14, major artylerii WP.

W kampanii jesiennej 1939 r. I z-ca d-cy 1 dywizjonu pomiarów artylerii z Torunia, poległ + 4.09.1939 r. w rejonie Aleksandra Kujawskiego, pochowany w mogile zbiorowej na cmentarzu w Zbrachlinie. Odznaczony m.in. Krzyżem Walcznych, Medalem Niepodległości i srebrnym Krzyżem Zasługi. (*KPŻP I, cz. 2 N-Z, 45; Siwiec-Cielebon II, 74; materiały Muzeum*)

- 98. Paśnik Julian**, z Radoczy, (1906-1945), ucz. 1919-28, abs. 1928, urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Ukończył szkołę podchorążych rezerwy, mianowany ppor. rez. piech. 1.01.1932 i przydzielony do 84 pp w Łunińcu (Polesie). Pracował jako urzędnik. W czasie II wojny światowej aresztowany przez Niemców i osadzony w KL Mauthausen, gdzie zginął + 1.02.1945 r. (*materiały Muzeum*)

- 99. Pawłowski Zbigniew**, z Wadowic, (1898-1942), ucz. 1911/12, urzędnik.

W okresie międzywojennym pracował jako urzędnik. W okresie okupacji związany z konspiracją ZWZ. Aresztowany w Nowym Sączu w 1941 r., więzień Sipo und SD w Krakowie przy ul. Pomorskiej i więzienia Montelupich, przewieziony do KL Auschwitz ostatnim transportem z roku 1941 w dniu 29.12.1941 r., oznaczony numerem 25108. Zmarł + 21.03.1942 r. w KL Auschwitz. (*materiały Muzeum*)

- 100. Peters Adam Marian**, z Krakowa, (1887-1940), doktor wszech nauk lekarskich, od początku lat. 30 lekarz miejski i powiatowy w Wadowicach, lekarz szkolny Gimnazjum i Liceum im. M. Wadowity w latach 1937-39.

Dyplom dra wnl uzyskał w 1914 r. Pracę rozpoczął w Wadowicach skąd zmobilizowany został do armii austriackiej. Do Wadowic przybył w 1931 r. z Brzeska i objął posadę lekarza powiatowego. W roku szk. 1931/32 był wiceprezesem Komitetu Rodzicielskiego Gimnazjum. Od 30.10.1937 r. mianowany lekarzem szkolnym, stanowisko to zajmował do czasu zamknięcia szkoły przez Niemców w czasie wojny. Or-

ganizator drużyny PCK w Wadowicach. Aresztowany przez Niemców wiosną 1940 r. w ramach Inelligenzaktion i zesłany 26.05.1940 r. do KL Dachau skąd 16.08.1940 r. przewieziony do KL Mauthausen, gdzie oznaczony nr 12714. Według zapisu w księdze metrykalnej parafii ONMP w Wadowicach zmarł + 27.12.1940 r. w KL Mauthausen. Urnę z prochami pochowano na Cmentarzu Parafialnym w Wadowicach. (*Studnicki, Cmentarz, 122; Studnicki, Kto, 189; materiały Muzeum*)

101. Piękoś Ludwik, z Sokołowa pow. Kolbuszowa, (1896-1916), abs. 1915, sierżant LP.

Jako uczeń I Gimnazjum w Rzeszowie wraz z przyjacielem Leopoldem Kulą „Lisem” uczestniczył pod pseud. „Bosak” w działalności niepodległościowej. 4.08.1914 r. wstąpił do Legionów Polskich i wcielony został do 3 komp. VI baonu LP. Maturę wojenną złożył w wadowickim Gimnazjum 24.02.1915 r. Uczestniczył we wszystkich walkach I Brygady LP do lata 1916 r. awansując do stopnia sierżanta i obejmując dowództwo 3 plutonu w 3 komp. por. Lisa-Kuli. W bitwie pod Kostiuchnówką, Rosjanie po zajęciu Polskiej Góry podjęli próbę okrążenia 7 pp LP. Podczas kontrataku legionistów sierż. Piękoś jako pierwszy dotarł do linii zasieków, gdzie został ciężko ranny i wskutek ran zmarł + 4.07.1916 r. Pośmiertnie odznaczony m.in.: Orderem Virtuti Militari 5 kl., Krzyżem Niepodległości i Krzyżem Walecznych dwukrotnie. (*LSLP, 160; SBVM II, cz. 2, 164; materiały Muzeum*)

102. Pikoń Stanisław, (1896-1939), ucz. 1908-12, kapitan intendent WP.

W czasie nauki gimnazjalnej członek 1 WDS. Od listopada 1918 r. w WP, służył w intendenturze, najpierw w 1 dtab, później w 36 pp Legii Akademickiej a później w Departamencie Intendentury MSWojsk., por. int. 1.06.1921 r., kpt. int. 19.03.1937 r. Odznaczony m.in. srebrnym Krzyżem Zasługi. W kampanii jesiennej 1939 r. oficer administracyjny 7 baonu panc. z Grodna. Poległ + 11.09.1939 r. w Brańsku, pochowany został na Cmentarzu Wojennym w Domanowie. (*KPŻP I, cz. 2 N-Z, 71; materiały Muzeum*)

103. Piórek Stanisław Łukasz, z Laskowej, (1914-1942), ucz. 1924-32, abs. 1932, kapral podchorąży nawigator lotnictwa PSP, sergeant RAF.

W Wielkiej Brytanii przydzielony do PSP, skierowany na szkolenie do 18 Operational Training Unit (Oddziału Wyszkolenia Bojowego), gdzie 27.09.1943 r. podczas lotu szkoleniowego (na jednym silniku) na samolocie Vickers Wellington III, w wyniku awarii silnika został ciężko ranny gdy samolot rozbił się w Everton Village (Nottinghamshire). Zmarł + 28.09.1943 r., pochowany na Cmentarzu lotników polskich w Newark, sekcja M, gr. 319. (*PSZ, 318; KPŻP III, 227; materiały Muzeum*)

- 104. Podkul Jan**, z Nowosiółki, (1893-1942), ucz. 1907/08, kapłan wyznania rzymsko-katolickiego, salezjanin, dyrektor zakładu salezjańskiego i kierownik szkoły zawodowej przy domu zakonnym w Kielcach.

Syn Macieja Podkula, kościelnego wadowickiego kościoła parafialnego pw. ONMP, zmarłego w 1943 r. i pochowanego na wadowickim cmentarzu parafialnym. Aresztowany 28.05.1941 i więziony w Kielcach, przewieziony 30.07.1941 r. do KL Auschwitz, oznaczony nr 19088, m.in. zaopatrywał na ostatnią drogę umierającego 21.05.1942 r. w obozie redemptorystę, redaktora „Homo Dei”, ks. Kazimierza Smorońskiego. Wskutek panującej w obozie epidemii zarażony tyfusem, przewieziony 5.06.1942 r. do KL Dachau, oznaczony nr 30268, zmarł + 15.06.1942 r. w KL Dachau. (*Martyrologium I, 243, toż V, 124, 127, 151-152, 397; materiały Muzeum*)

- 105. Radoniewicz Julian Jan**, ze Żmigrodu Nowego, (1895-1940), ucz. 1907-10, kapitan rezerwy piechoty WP / nadkomisarz PP.

Podczas kampanii jesiennej 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej i osadzony w obozie w Ostaszkwie, zamordowany w Twerze (Kalininie) i pochowany w Miednoje. Pośmiertnie awansowany na stopień podinspektora PP. (*WLK, 226-227; materiały Muzeum*)

- 106. Reimschüssl vel Reimschüssl Zygmunt**, z Czarnego Dunajca, (1907-1939), ucz. 1919-23?(26?), urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Maturę uzyskał w Gimnazjum Państwowym w Bielsku, następnie studiował na WP UJ, ale z przyczyn rodzinnych studia musiał przerwać. Był sekretarzem w Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Kętach a później w Państwowym Gimnazjum i Liceum Koedukacyjnym w Kętach. Pracował także jako księgowy Fabryki WYROBÓW Wełnianych Edwarda Zajączka. Po ukończeniu przeszkolenia w BPRP nr 5 otrzymał przydział do 3 psp w Bielsku, ppor. piech. rez. mianowany 1.01.1933 r. Zmobilizowany w sierpniu 1939 r. z przydziałem do 203 pp rez. (komp. ON „Oświęcim” pluton „Kęty”) poległ + 4.09.1939 r. w bitwie pod Rajskim, pierwotnie pochowany w zbiorowej mogile w Brzeszczach, ekshumowany staraniem żony 10.10.1939 r. i pochowany na Cmentarzu Komunalnym w Kętach. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Srebrnym V kl. Orderu Wojennego Virtuti Militari. (*KPŻP I, cz. 2 M-Z, 113; materiały Muzeum*)

- 107. Robak Eugeniusz Andrzej**, z Brodów k. Kalwarii Zebrzydowskiej, (1911-1940), ucz. 1921/22, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 200. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 228-229; materiały Muzeum*)

- 108. Rokowski Edward Franciszek**, (1898-1920), ucz. 1911-17, porucznik piechoty WP.

Żołnierz Legionów Polskich, po odzyskaniu niepodległości przez Polskę wstąpił do WP i w szeregach 40 p Strzelców Lwowskich awansował do stopnia ppor. piech. Ciężko ranny w głowę zmarł + 14.09.1920 r. w Wojskowym Szpitalu Okręgowym we Lwowie, pochowany został 19.09.1920 r. na Cmentarzu Łyczakowskim. Pośmiertnie awansowany do stopnia por. (*LS 1918-20, 742; materiały Muzeum*)

- 109. Rosenberg Hermann**, z Wadowic, (1883-1940), ucz. 1893-95, fabrykant wyrobów drzewnych, kapitan rezerwy piechoty WP.

W 1939 r. jako uciekinier znalazł się we Lwowie. Tam został aresztowany przez NKWD. Zamordowany na Ukrainie. (*WLK, 230; materiały Muzeum*)

- 110. Rosner Franciszek**, z Wilamowic, (1895-1940), ucz. 1907-09, major dyplomowany artylerii WP.

W wyniku działań wojennych w 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień podpułkownika WP. (*WLK, 231; materiały Muzeum*)

- 111. Ruła Józef**, z Choczni, (1890-1914), ucz. 1901-1910, abs. 1910, słuchacz UJ.

W roku 1910/11 studiował na WT UJ, a od II sem. 1910/11-1914 na WF UJ. Po wybuchu wojny wcielony do armii austro-węgierskiej, + poległ w czasie I wojny światowej (bliższych danych brak). (*Perkowska, 150; materiały Muzeum*)

- 112. Rytko Ludwik**, z Krakowa, (1895-1916), ucz. 1905-09, nauczyciel szkół ludowych, kapral LP.

Po ukończeniu w wadowickim Gimnazjum trzech klas naukę kontynuował w Seminarium Nauczycielskim w Kętach, gdzie w 1913 r. złożył maturę uzyskując dyplom nauczyciela szkół ludowych. Był kierownikiem Biura Pośrednictwa Pracy w Oświęcimiu, gdzie także podjął pracę jako tymczasowy nauczyciel szkoły powszechnej. Równocześnie w l. 1913-14 działał w Drużynach Polowych Sokoła oraz w Związku Strzeleckim w Oświęcimiu i Wadowicach. Po wybuchu I wojny światowej wstąpił 14.08.1914 r. do Legionów Polskich i wcielony został do 3 komp. 2 pp LP. W walkach 2 pp LP trzykrotnie ranny. W bitwie pod Sitowiczami nad Stochodem jako obserwator na wysuniętym punkcie zdołał zaalarmować kompanię o rozpoczynającym się ataku rosyjskim, po czym ciężko ranny dotarł do okopów 2 pp, gdzie zmarł + 3.08.1916 r. Pośmiertnie odznaczony m.in. Orderem Virtuti Militari 5 kl.

i Krzyżem Niepodległości. (*LSLP*, 175 (błędnie: *Ryłko*); *SBVM II*, cz. 2, 184; *materiały Muzeum*)

- 113. Schindel Feliks (Szczęsny)**, z Krakowa, (1899-140), ucz. 1909-14, kapitan piechoty WP.

W działaniach wojennych we wrześniu 1939 r. uczestniczył jako adiutant 3 baonu 3 pp KOP, dostał się do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (*WLK*, 234-235; *materiały Muzeum*)

- 114. Schöngut Samuel**, z Wadowic, (1921-1942?43?), ucz. 1931-39, abs. 1939.

Zginął w czasie zagłady Żydów w okolicach Równego w dawnym woj. wołyńskim. (*Studnicki, Kto*, 221; *materiały Muzeum*)

- 115. Sęczyc Jakub** (wcześniej – w tym także w Gimnazjum – **Saidenfeld** vel **Seidenfeld**), ucz. (1872?)1873-80, abs. 1880, doktor wszech nauk lekarskich, organizator medycyny, naczelnik wydziału w Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej.

Studiował na WL UJ uzyskując dyplom doktora wnl uzyskał 6.12.1886 r. Wieloletni lekarz ogólny i okulista w Sarajewie (obecnie Jugosławia), gdzie m.in. zorganizował Kasę Chorych i był jej kierownikiem. W latach I wojny światowej zmienił nazwisko na Sęczyc. Po zakończeniu wojny powrócił do Polski i podjął pracę na stanowisku radcy w Ministerstwie Zdrowia Publicznego, później w Generalnej Dyrekcji Służby Zdrowia i Departamencie Służby Zdrowia Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. Był także stałym z-cą naczelnika Wydziału Higieny Społecznej. Autor opracowań wielu przepisów sanitarnych. Według ustaleń J. B. Glińskiego prawdopodobnie popełnił samobójstwo w pierwszych latach okupacji hitlerowskiej z powodu pochodzenia żydowskiego i groźby represji okupanta. (*Gliński I*, 372-373; *materiały Muzeum*)

- 116. Sokulski Eugeniusz Alfred**, z Suchej Beskidzkiej, (1909-1942), ucz. 1922/23-? (ewentualnych dalszych danych brak w archiwum szkoły), urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Uczestniczył w kampanii jesiennej 1939 r. jako oficer rezerwy 3 psp z Bielska. W czasie okupacji w Krakowie pracował jako magazynier, uczestniczył w konspiracji ZWZ/AK. Aresztowany 16.04.1942 r. wraz z bratem Janem Kazimierzem Sokulskim (zob. niżej) w krakowskiej Kawiarni Plastyków przy ul. Łobzowskiej, w łapance

odwetowej za zamach na oficera SS na lotnisku rakowickim. Przewieziony do KL Auschwitz 24.04.1942 r., oznaczony numerem 32567. Z wyroku Sondergericht (sądu specjalnego) rozstrzelany + 27.05.1942 r. pod Ścianą Śmierci w KL Auschwitz. (*materiały Muzeum*)

- 117. Sokulski Jan Kazimierz**, z Suchej Beskidzkiej, (1910-1942), ucz. 1922-29, abs. 1929, urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Uczestniczył w kampanii jesiennej 1939 r. jako oficer rezerwy 3 psp z Bielska. W czasie okupacji w Krakowie pracował jako urzędnik, uczestniczył w konspiracji ZWZ/AK. Aresztowany 16.04.1942 r. wraz z bratem Eugeniuszem Alfredem Sokulskim (zob. wyżej) w krakowskiej Kawiarni Plastyków przy ul. Łobzowskiej, w łapance odwetowej za zamach na oficera SS na lotnisku rakowickim. Przewieziony do KL Auschwitz 24.04.1942 r., oznaczony nr 32568. Z wyroku Sondergericht (sądu specjalnego) rozstrzelany + 27.05.1942 r. pod Ścianą Śmierci w KL Auschwitz. (*materiały Muzeum*)

- 118. Sordyl Stefan Antoni**, z Brzezinki k. Andrychowa, (1897-1940), ucz. 1910-16, kapitan żandarmerii WP.

W wyniku działań wojennych w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (*WLK, 241; materiały Muzeum*)

- 119. Starzycki** (wcześniej – także w Gimnazjum – **Krupa**, przejściowo notowany również pod nazwiskiem dwuczłonowym **Krupa-Starzycki**) **Roman**, z Jaworzna, (1893-1940), ucz. 1904-13, abs. 1913, lekarz, kapitan rezerwy służby zdrowia WP.

Aresztowany przez Niemców 17.05.1940 r. został zamordowany w więzieniu w Nowym Wiśniczcu. (*Gliński III, 337-338; Siwiec-Cielebon II, 63; materiały Muzeum*)

- 120. Starzyk Tadeusz**, z Ponikwi, (1912-1944), ucz. 1924-32, podporucznik piechoty WP.

W kampanii libijskiej żołnierz SBSK, po ukończeniu szkoły podchorążych APW w stopniu podchorążego i ppor. piech. służył w 3 baonie 3 DSK, uczestnicząc w walkach pod Monte Cassino oraz kampanii adriatyckiej i apenińskiej. Poległ w jesiennych walkach 2 KP w Apeninach + 18.11.1944 r., pochowany na Polskim Cmentarzu Wojennym w Bolonii, grób 20-D-4 eks. (Ekshumowany z pierwotnego miejsca pochowania na polu walki w Apeninach). (*KPŻP III, 249; materiały Muzeum*)

- 121. Stopa Kasper Julian (Juliusz)**, z Wadowic, (1907-1940), ucz. 1919-23?(26?), urzędnik sądowy w Wadowicach.

Syn Józefa, woźnego Sądu Obwodowego w Wadowicach. W latach 1921-28 zawodnik KS „Polonia” Wadowice. W okresie międzywojennym pracował w Sądzie Okręgowym w Wadowicach. Aresztowany wiosną 1940 r. w Wadowicach w ramach Intelligenzaktion i zesłany do KL Dachau, gdzie zmarł + w 1940 r. Urnę z prochami pochowano na Cmentarzu Parafialnym w Wadowicach, grób III-209. (*Studnicki, Cmentarz 258; Studnicki, Kto 239; materiały Muzeum*)

- 122. Struczowski Romuald Franciszek**, z Suchej Beskidzkiej, (1902-1943), ucz. 1913-23, abs. 1923, kapitan dyplomowany artylerii WP, major AK.

Po maturze ukończył Szkołę Podchorążych w Warszawie (1924) i Oficerską Szkołę Artylerii w Toruniu (1926). Mianowany ppor. art. 15.08.1926 r. i przydzielony do 21 pap w Białej, gdzie był d-cą plut. i baterii. Na por. art. awansował 15.08.1928 r. Ukończył XIV promocję WS Woj. w Warszawie (1933/35) i po krótkim stażu sztabowym awansował na kpt. dypl. art. 1.01.1936 r. z przydziałem do 7 pal w Częstochowie. Odznaczony był m.in. srebrnym Krzyżem Zasługi. W kampanii jesiennej dowodził 3 baterią 7 pal. Po zakończeniu walk uczestnik konspiracji w szeregach SZP-ZWZ-AK, + poległ w 1943 r. jako oficer sztabu Okręgu Łódzkiego AK. Według niektórych informacji w AK awansował na stopień majora dypl. (*materiały Muzeum*)

- 123. Stypuła Wojciech Stanisław**, z Tarnawy Dolnej, (1904-1944), ucz. 1915-19, podchorąży PMW i WP, żeglarz, instruktor wychowania fizycznego, pisarz, poeta, dziennikarz i publicysta, podporucznik AK.

W wadowickim Gimnazjum Wyższym w klasach I-IV, naukę kontynuował w Szkole Realnej w Żywcu, gdzie złożył egz. dojr. w r. szk. 1923/24. Ukończył Szkołę Podchorążych w Warszawie i kontynuował naukę w Oficerskiej Szkole Marynarki Wojennej w Toruniu, skąd przeniesiony do Kadry Marynarki Wojennej. Po konflikcie z jednym z przełożonych utracił tytuł pchor. i przeniesiony został do piechoty z przydziałem do 43 pp w Dubnie a później 12 pp Ziemi Wadowickiej, gdzie przywrócono mu tytuł pchor. W 1930 r. odbył praktykę na s/s „Niemen”, w 1932 r. ukończył kurs dziennikarski w Gdyni. Był instruktorem żeglarskim Akademickiego Związku Morskiego. W barwach tego stowarzyszenia w sierpniu 1934 r. zajął pierwsze miejsce w regatach w Szwecji. W grudniu tego roku uczestniczył w nieudanej wyprawie jachtem „Eos” do Afryki i Stanów Zjednoczonych AP. W wyniku sztormu jacht rozbił się na skalach Bornholmu. Od 1936 r. pracował w Warszawie, m.in. pisząc do „Płomyka” i „Płomyczka”. Autor popularnych piosenek i wierszy dla dzieci

i młodzieży. W niektórych aspektach swojej działalności prawdopodobnie związany był z Oddziałem II Sztabu Głównego WP. Po kampanii jesiennej 1939 r. przeszedł do działalności konspiracyjnej. Służył m.in. w ekspozyturze „Start III” z której w lecie 1943 r. skierowany został na Nowogródczyznę, pod pseud. „Bartek”, używał także nazwiska „inż. Teodor Lepeszynowicz” a w niektórych relacjach występuje jako „Gruby Bartek”. Służył w IV Batalionie 77 pp AK ppor. Czesława Zajączkowskiego „Ragnera”, a równocześnie był oficerem do zadań specjalnych i szefem BIP Zgrupowania Nadniemeńskiego AK dowodzonego przez por. / kpt. Józefa Świdę „Lecha” a później mjra / ppłka dypl. Macieja Kalenkiewicza „Kotwicza”. W sytuacji podwójnego zagrożenia polskiej partyzantki uczestniczył w rozmowach z sowietami i Niemcami. Po zakończeniu Operacji „Ostra Brama” kontynuował walkę w szeregach AK. Zginął + 22.07.1944 r. na tzw. „Długiej Wyspie” w pobliżu Wisińczy w Puszczy Rudnickiej zastrzelony przez sowietów. Domniemany autor piosenki „Myśmy Rebelianci” znanej także jako „Hymn Ragnerowców” i „Piosenka Żołnierzy Wyklętych”. (*materiały Muzeum*)

- 124. Szafraniec Jan Marian**, z Soli, (1886-1915), ucz. 1902-06, chorąży armii austro-węgierskiej.

Od r. 1908/09 studiował na WP UJ. Ukończył szkołę oficerów rezerwy przy 56 galicyjskim pp (wadowickim). Po wybuchu wojny zmobilizowany do armii austro-węg., jako chor. 56 pp poległ + 15.05.1915 r. pod Jarosławiem. (*Perkowska, 151; materiały Muzeum*)

- 125. Szwed Julian**, z Załuczka pow. Śniatyń, (1902-1944), ucz. 1916/17, polonista, nauczyciel szkół średnich, uczestnik wojny 1918-21, żołnierz AK.

W wadowickim Gimnazjum uczęszczał do klasy III. Naukę kontynuował w Prywatnym Gimnazjum TSL w Białej, gdzie w 1922 r. otrzymał świadectwo dojrzałości. Studiował polonistykę na WF UJ oraz na uniwersyteckim Studium Pedagogicznym, uzyskując absolutorium 15.07.1926 r. Działał w Towarzystwie Wzajemnej Pomocy Uczniów UJ i był redaktorem Księgi Pamiątkowej TWPU UJ „Bratniak”. Pracę pedagogiczną rozpoczął w Gimnazjum Kupieckim w Mołodecznie, później opracował w Prywatnym Męskim Gimnazjum Kupieckim Stowarzyszenia Kupców i Przemysłowców Chrześcijan w Wilnie. Po wybuchu II wojny światowej ukrywał się pod przybranym nazwiskiem pracując w firmach handlowych. Uczestnik konspiracji ZWZ-AK pod pseud. „Wiktor”. Aresztowany przez gestapo w Wilnie i rozstrzelany + 20.04.1944 r. we wsi Gulbiny pod Wilnem. Autor publikacji o poprawnej polszczyźnie. (*WUJO, 172-3; materiały Muzeum*)

- 126. Szymczko** vel **Szymeczka Józef Leonard**, z Dworów, (1890-1916), ucz. 1911/12, abs. 1912, podporucznik armii austro-węgierskiej.

Ukończył szkołę oficerów rezerwy armii austro-węgierskiej. W r. 1913/14 studiował na WP UJ. Po wybuchu wojny powołany do armii austro-węg., jako ppor. 84 dolnoaustriackiego pp (Krems-Wiedeń) poległ + 5.07.1916 r. pod Monte Maio. (*Perkowska, 151; materiały Muzeum*)

- 127. Tobiasiewicz Władysław**, z Kęt, (1886-1940), ucz. 1898-1906, abs. 1906, profesor i dyrektor gimnazjum w Stanisławowie, podpułkownik st. sp. piechoty WP.

Aresztowany i więziony przez NKWD w Stanisławowie, skąd 18.04.1940 r. wywieziony do więzienia w Żytomierzu, zamordowany na Ukrainie. (*WLK, 254-255; materiały Muzeum*)

- 128. Tylko Feliks Seweryn**, z Drohobycza, (1889-1940), ucz. 1900-07, inżynier dróg i mostów, major rezerwy artylerii WP.

Mieszkał i pracował jako inżynier we Lwowie. Po agresji sowieckiej w 1939 r. aresztowany przez NKWD, zamordowany na Ukrainie. (*WLK, 258-259; materiały Muzeum*)

- 129. Tyralik Franciszek**, z Podgórze, (1880-1944), polonista i filolog klasyczny, prof. Gimnazjum w l. 1906-1908 i 1911-1913.

Ukończył studia na WF UJ uzyskując uprawnienia do nauczania języka polskiego jako przedmiotu głównego oraz języków klasycznych jako przedmiotów pobocznych. Przed przyjściem do Wadowic uczył w IV Gimnazjum w Krakowie, w l. 1908-11 uczył w Gimnazjum św. Jacka w Krakowie i w Gimnazjum w Trembowli, w 1913 r. odszedł do I Gimnazjum w Nowym Sączu, w 1923 r. uczył w Gimnazjum Żeńskim w Ostrowi Łomżyńskiej (Mazowieckiej). Po przejściu w stan spoczynku zamieszkał na stałe w Wadowicach. Zmarł + 14.12.1944 r. w Wadowicach i pochowany został na Cmentarzu Parafialnym, grób VIII-129. (*Studnicki, Cmentarz, 264-265; Studnicki, Kto, 256, materiały Muzeum*)

- 130. Urban Władysław Antoni**, z Wadowic, (1911-1939), ucz. 1921-28, podporucznik lotnictwa pilot WP.

Po ukończeniu sześciu klas w Wadowicach naukę gimnazjalną kontynuował w Krakowie, gdzie złożył egzamin dojrzałości. Studiował budowę maszyn na Politechnice w Gdańsku, a po przerwaniu studiów wstąpił w 1933 r. do SPL w Dęblinie. Absolwent IX promocji, ppor. lot. 15.10.1936 r., przydzielony do 4 plot w Toruniu, gdzie

służył w 143 eskadrze. W kampanii jesiennej 1939 r. w 141 eskadrze myśliwskiej Armii „Pomorze”. Poległ + 2.09.1939 r. w ataku swojej eskadry na niemiecką kolumnę w rejonie Gruta-Łasin, zestrzelony przez niemiecką obronę plotn. Pochowany na cmentarzu we wsi Modzele w woj. bydgoskim (obecnie kujawsko-pomorskie). (W KPŻP błędna informacja, że zginął 7.09.1939 r. w Rogoźnie i pochowany jest na CW w Mełnie – dotyczy innego Władysława Urbana). (KPŻP I, cz. 2 N-Z, 255; materiały Muzeum)

131. Wajda Jakub, z Szarowa, (1900-1940), ucz. 1917, kapitan piechoty WP.

W 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej i osadzony został w obozie w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień majora WP. (WLK, 261; materiały Muzeum)

132. Wądrzyk Karol, z Głębowic, (1893-1940), ucz. 1907-13, abs. 1913, major intendent WP.

W kampanii 1939 r. wzięty do niewoli sowieckiej, jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień podpułkownika WP. (WLK, 263; materiały Muzeum)

133. Wągiel Edward, z Morawskiej Ostrawy / Suchej Beskidzkiej, (1899-1920), ucz. 1911-16, podporucznik piechoty WP.

Po ukończeniu pięciu klas w Gimnazjum w Wadowicach naukę kontynuował w Krakowie, gdzie także należał do skautingu. 16.02.1917 r. powołany do armii austr. i wcielony do 56 pp (wadowickiego), ukończył szkołę oficerów rezerwy i walczył na froncie włoskim. Od 15.12.1918 r. w WP, w Pułku Ziemi Wadowickiej – 12 pp, najpierw w d-twie dworca kolejowego w Suchej, następnie jako d-ca plut. w kompanii sztabowej i 3 komp. strzel. oraz oficer gazowy 12 pp. Ukończył Wojskową Szkołę Gazową w Warszawie. W stopniu pchor. i ppor. walczył na froncie ukraińskim i bolszewickim. Ciężko ranny wskutek postrzału w kręgosłup i gardło zmarł + 12.09.1920 r. w Szpitalu Okręgowym (Sanatorium Czerwonego Krzyża) we Lwowie i pochowany został 14.09.1920 r. na Cmentarzu Łyczakowskim. Pośmiertnie odznaczony Krzyżem Walecznych dwukrotnie. (LS 1918-20, 950; materiały Muzeum)

134. Weigel Adolf, ze Lwowa, (1893-1940), egzaminowany w 1914 r., kapitan taborów WP.

Po zakończeniu działań wojennych w 1939 r. aresztowany przez UNKWD rej. brzeżańskiego, śledztwo przeciwko niemu wszczęto 10.12.1939 r. Więziony i zamordowany na Ukrainie. (WLK, 264-265; materiały Muzeum)

- 135. Wilkowski Julian**, z Gębala, (1890-1914), ucz. 1902-10, abs. 1910, chorąży LP.

Po ukończeniu Gimnazjum w Wadowicach studiował na WP UJ i uczestniczył w działalności niepodległościowej w Krakowie. W sierpniu 1914 r. wstąpił do Legionów Polskich i wcielony został do 2 pp LP. Przeniesiony z piechoty do żandarmerii, jako adiutant komendanta żandarmerii LP, rotmistrza Kunickiego, organizował tę formację. Wraz z Komendą Legionów wyruszył w pole na front karpacki. W bitwie pod Mołotkowem walczył w okopach pierwszej linii i poległ + 29.10.1914 r. w chwili zarządzonego odwrotu II Brygady Legionów z pozycji. Pośmiertnie odznaczony Orderem Virtuti Militari 5 kl. (*LSLP, 220; Perkowska, 152 (tu błędnie, że studiował na WF UJ); materiały Muzeum*)

- 136. Woźniczka Mieczysław**, z Tłuczani Dolnej, (1909-1940), ucz. 1921-23, podporucznik piechoty WP.

W kampanii jesiennej 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej. W książkach „Lista katyńska” Adama Moszyńskiego i „Mord w Katyniu” Jędrzeja Tucholskiego odnotowany jako jeńiec obozu w Starobielsku, ale brak jego nazwiska w sowieckich spisach jeńców. Zamordowany w Charkowie (odnotowany w „Charków. Księga cmentarna”). Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 272; materiały Muzeum*)

- 137. Wyzina Emilian Ludwik**, z Zatora, (1908-1940), ucz. 1919/20, weterynarz, podporucznik rezerwy weterynarii WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, jeńiec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 273; materiały Muzeum*)

- 138. Zając Stanisław**, z Choczni, (1910-1940), ucz. 1922-30, abs. 1930, urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Zmobilizowany w 1939 r. został wzięty do niewoli sowieckiej i osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 2847. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 275-276; materiały Muzeum*)

- 139. Zajączek Edward Jan**, z Lasu, (1901-1942), ucz. 1913-17, nauczyciel, dziennikarz, publicysta, działacz polityczny, prezes Okręgu Cieszyńsko-Podhalańskiego SN, porucznik rezerwy piechoty WP.

W wadowickim Gimnazjum ukończył trzy klasy po czym naukę kontynuował w Seminarium Nauczycielskim w Krakowie, gdzie uzyskał dyplom nauczyciela języka polskiego i historii. W latach 1919-20 służył w WP biorąc udział w wojnie z bolszewikami jako żołnierz i oficer 67 pp z Jarocina. Po demobilizacji pracował jako nauczyciel w Łodzi, po czym rozpoczął działalność polityczną w związonym z narodową demokracją Towarzystwie „Rozwój”, którego został dyrektorem na okręg łódzki. Szybko doceniony przeniósł się w czerwcu 1925 r. do Warszawy a następnie w marcu 1926 został skierowany do objęcia działalności placówki w Bielsku, bardzo ważnej ze względu na dominację w mieście mniejszości niemieckiej. We wrześniu 1926 r. mianowany został sekretarzem generalnym Narodowego Związku Robotników. W Bielsku wydawał „Placówkę Kresową” i „Głos Robotniczy” oraz organ Narodowej Organizacji Kobiet „Hasło Polki” a od 1929 r. ogólnopolski miesięcznik „Młody Narodowiec” będący organem Ruchu Młodych Obozu Wielkiej Polski. Otrzymał nominację na sekretarza oboźnego Ruchu Młodych OWP na Okręg Podhalański. Po rozwiązaniu OWP znalazł się w szeregach Stronnictwa Narodowego, gdzie stanął na czele Okręgu Cieszyńsko-Podhalańskiego obejmującego powiaty: bielski, bielski, cieszyński, wadowicki i żywiecki, a później także powiaty przywróconego Polsce Śląska Cieszyńskiego. Był również członkiem kierownictwa chadeckich związków zawodowych – Zjednoczenia Zawodowego „Praca Polska”. Na przełomie 1939 i 1940 r. uczestniczył w tworzeniu zrębów konspiracji na ziemiach południowej Polski włączonych do III Rzeszy i został pierwszym komendantem ZWZ w późniejszym inspektoracie bielskim, obejmującym także Wadowice. Był także jednym z założycieli związanej z ruchem narodowym konspiracyjnej organizacji „Ojczyzna”. Aresztowany 21.11.1940 r. przez gestapo w Bielsku po rozbiciu komendy okręgu śląskiego ZWZ, po heroicznym zachowaniu się w śledztwie zesłany w 1941 r. do KL Auschwitz, gdzie oznaczony nr 7529. We wspomnieniach więźniów Auschwitz jedna z najwybitniejszych i najbardziej godnych postaci więźniarskich, zawsze starający się pomóc współwięźniom. Skazany na śmierć głodową w bunkrze, potajemnie dożywiany przez kolegów, po 28 dniach pobytu w bunkrze bloku śmierci bestialsko zamordowany + 27.02.1942 r. w KL Auschwitz. (*Olszewicz, 319 (z błędną datą śmierci: 14.03.1942), materiały Muzeum*)

140. Zawrotnik vel Zaworotnik Jerzy, z Wadowic, (1912-1940), ucz. 1921/22, urzędnik, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Wzięty do niewoli sowieckiej w 1939 r., jeńiec obozu w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 3875. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK, 279; materiały Muzeum*)

- 141. Zawrotnik vel Zaworotnik Stefan Piotr**, z Wadowic, (1908-1940), ucz. 1920-22, nauczyciel szkół powszechnych, harcerz-instruktor, porucznik rezerwy intendent WP.

Wzięty do niewoli sowieckiej w 1939 r., jeniec obozu w Starobielsku, zamordowany w Charkowie. Pośmiertnie awansowany na stopień kapitana WP. (*WLK*, 279-280; *materiały Muzeum*)

- 142. Zennermann Józef Stanisław**, z Wadowic, (1893-1940), ucz. 1903-07, nauczyciel gimnazjalny, dyrektor Gimnazjum Państwowego w Łukowie, wizytator Kuratorium Okręgu Szkolnego Lubelskiego, podporucznik rezerwy piechoty WP.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Kozielsku, zamordowany w Katyniu. Zidentyfikowany pod nr AM 3120. Pośmiertnie awansowany na stopień porucznika WP. (*WLK*, 282; *materiały Muzeum*)

- 143. Żyła Edward Antoni**, z Krakowa, (1883-1940), ucz. 1896-1904, abs. 1904, prawnik, urzędnik, porucznik rezerwy piechoty WP, podkomisarz st. sp. Straży Więziennej.

Zmobilizowany w 1939 r. dostał się do niewoli sowieckiej, osadzony w obozie w Ostaszkwie, zamordowany w Twerze (Kalininie), pochowany w Miednoje. Pośmiertnie awansowany na stopień komisarza SW. (*WLK*, 284; *materiały Muzeum*)

Zgodnie z tezami artykułu w przypadku A. Heimbergera oraz W. Hetpera, przyjąłem zasadę G. Studnickiego, umieszczając ich na liście, mimo, iż ich związek z Gimnazjum trudny jest do zweryfikowania. O tym, że weryfikacja danych nawet po wielu latach bywa możliwa, świadczy wcześniej przytoczona informacja dot. Czesława Jaworka.

Uwzględniając przedstawioną powyżej listę, do zawartych na tablicy 201 nazwisk należałoby dopisać 143 kolejnych. Statystyka ofiar spośród pracowników i wychowanków szkoły zamknęłaby się zatem – wg stanu badań z października 2011 r. – na liczbie 344 osób. Przyjawszy, iż liczba znanych z nazwiska wychowanków szkoły do 1939 r. oraz jej pracowników to grupa licząca ponad 5,5 tysiąca ludzi, wojny, walki o niepodległość Polski i ich bezpośrednie reperkusje przerzedziły tę grupę co najmniej o 6 procent. Co najmniej, gdyż informacje przedstawione w niniejszym artykule nie zamykają pracy nad tematem, a raczej wręcz odwrotnie, wskazują jak istotne są dalsze badania i weryfikacja wszelkich danych. Jak wynika z dotychczasowych badań, zdecydowana większość stwierdzonych

wypadków śmierci stanowi równocześnie „zasługę” wobec Rzeczypospolitej, ale są i takie osoby, które na liście strat znalazły się nie w wyniku owej „zasługi”, a po prostu samego faktu wojennej śmierci. O tym, czy wszystkie nazwiska powinno się ujmować na opisanej tablicy pamiątkowej zadecydować muszą przedstawiciele środowiska szkolnego i organu prowadzącego. Wobec śmierci jednak wszyscy byli równi.

Kończąc niniejsze rozważania i refleksje na temat strat wojennych muszę podkreślić, iż przedstawiony artykuł nie pretenduje do wyczerpania tematu. Jestem bowiem przekonany, że prowadzone nadal badania będą poszerzały naszą wiedzę o związanych ze szkołą imienia M. Wadowity – a zarazem, w wielu wypadkach o mieszkańcach ziemi wadowickiej – ofiarach wojen, o kolejne nazwiska. Proszę równocześnie uważnych czytelników o wszelkie uwagi, sprostowania i informacje, mogące poszerzyć naszą wiedzę na temat związanych ze szkołą i naszym regionem ofiar wojen i represji XX w.⁸

Wykaz zastosowanych skrótów (bez stopni wojskowych)

abs.	– absolwent,
AK	– Armia Krajowa,
AM	– Amtliches Material zum Massenmord von Katyn – Urzędowy materiał o masowym mordzie w Katyniu – niemieckie oficjalne wydawnictwo z 1943 r. opisujące zbrodnie katyńską i przebieg prac ekshumacyjnych,
APW	– Armia Polska na Wschodzie (gen. Andersa),
ASRS	– Autonomiczna Socjalistyczna Republika Sowiecka,
austr.	– austriacka,
AWP	– Armia Wojska Polskiego,
CAW	– Centralne Archiwum Wojskowe,

8 Wykorzystane w artykule informacje biograficzne na temat wymienionych osób zgromadzone zostały w ramach kwerendy biobibliograficznej i archiwalnej Muzeum Tradycji Niepodległościowej Ziemi Wadowickiej dla potrzeb postulowanego „Słownika biograficznego Ziemi Wadowickiej”. O objętości przedstawionych minibiogramów nie decydowała gradacja zasług ale dostępność informacji, przy czym w niektórych wypadkach trzeba było znacznie ograniczyć objętość notek, zwłaszcza w przypadku osób powszechnie znanych, tym bardziej tych, których życiorysy podają ogólnodostępne wydawnictwa. Informacje przedstawiają zasadniczo stan badań na rok 2011 i autor niniejszej publikacji nie pretenduje do wyczerpania tematu w tym zakresie, przyświeca mu natomiast nadzieja, że być może niektóre ustalenia uda się zweryfikować i uzupełnić. Dlatego uprzejmie proszę Szanownych P.T. Czytelników o kierowanie uwag, informacji czy sprostowań na adres: Muzeum Tradycji Niepodległościowej Ziemi Wadowickiej, ul. Mickiewicza 14, 34-100 Wadowice, lub do Muzeum Miejskiego w Wadowicach, ul. Kościelna 4.

- CSS** – Cywilny Sąd Specjalny,
- d-ca** – dowódca,
- DP, Dyw.** – dywizja,
- DH** – Drużyna Harcerzy,
- DLP** – Dyrekcja Lasów Państwowych,
- dojrz.** – dojrzałości,
- DOK** – Dowództwo Okręgu Korpusu,
- DSK** – Dywizja Strzelców Karpackich,
- d-two** – dowództwo,
- egz.** – egzamin,
- GR** – Gimnazjum Realne,
- KL** – Konzentrations Lager – obóz koncentracyjny,
- kl.** – klasa,
- KOP** – Korpus Ochrony Pogranicza,
- komp.** – kompania,
- KP** – Korpus Polski,
- KPP** – Komunistyczna Partia Polski,
- KS** – klub sportowy,
- l.** – lata,
- Leg.** – Legiony, Legionów,
- LP** – Legiony Polskie,
- MBP** – Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego,
- MOPR** – Międzynarodowa Organizacja Pomocy Rewolucjonistom,
- MSWojsk.** – Ministerstwo Spraw Wojskowych,
- NKWD** – Narodnyj Komissariat Wnutriennych Dieł
– Ludowy Komisariat Spraw Wewnętrznych – MSW ZSSR,
- NOW** – Narodowa Organizacja Wojskowa,
- NZW** – Narodowy Związek Wojskowy, Narodowe Zjednoczenie Wojskowe,
- ODR** – Okręgowa Delegatura Rządu,
- ON** – Obrona Narodowa,
- ONMP** – Ofiarowania Najświętszej Maryi Panny – patronat parafii wadowickiej,
- ORP** – Okręt Rzeczypospolitej Polskiej,
- OSA-KOSA** – Organizacja Specjalnych Akcji Bojowych,
Kierownictwo Organizacji Specjalnych Akcji Bojowych,
- OSP** – Ochotnicza Straż pożarna,
- OWP** – Obóz Wielkiej Polski,
- pac** – pułk artylerii ciężkiej,

pal	– pułk artylerii lekkiej,
pap	– pułk artylerii polowej,
par.	– parafia,
part.	– partyzant,
PKP	– Polski Korpus Posiłkowy,
plotn.	– przeciwlotnicza,
plut.	– pluton,
PMW	– Polska Marynarka Wojenna,
POW	– Polska Organizacja Wojskowa,
PP	– Policja Państwowa,
pp	– pułk piechoty,
PPS	– Polska Partia Socjalistyczna,
PSL	– Polskie Stronnictwo Ludowe,
PSP	– Polskie Siły Powietrzne,
psp	– pułk strzelców podhalańskich,
PSZ	– Polskie Siły Zbrojne,
PUBP	– Powiatowy Urząd Bezpieczeństwa Publicznego,
RAF	– Royal Air Force – Królewskie Siły Powietrzne (Wielkiej Brytanii),
rez.	– rezerwa,
RKU	– Rejonowa Komenda Uzupełnień,
RP	– Rzeczpospolita Polska,
SBSK	– Samodzielna Brygada Strzelców Karpackich,
SDGW	– Sprawozdanie Dyrekcji Gimnazjum w Wadowicach,
SDS	– Studencka Dr użyna Strzelecka,
SG	– Straż Graniczna,
Sipo und SD	– SicherheitsPolizei und Sicherheits Dienst – Policja Bezpieczeństwa i Służba Bezpieczeństwa (III Rzeszy),
SN	– Stronnictwo Narodowe,
SPL	– Szkoła Podchorążych Lotnictwa,
SPRP	– Szkoła Podchorążych Rezerwy Piechoty,
SS	– Schutz Staffel – Sztafety Ochronne – formacja hitlerowska,
SSK	– Specjalny Sąd Karny,
strzel.	– strzelecka,
SZP	– Służba Zwycięstwu Polski,
TG „Sokół”	– Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”,
TON	– Tajna Organizacja Narodowa, także Tajna Organizacja Niepodległościowa,
TSL	– Towarzystwo Szkoły Ludowej,

- UAM** – Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
- UB** – Urząd Bezpieczeństwa,
- UJ** – Uniwersytet Jagielloński,
- UJK** – Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie,
- UW** – Uniwersytet Warszawski,
- WDH** – Wadowicka Drużyna Harcerzy,
- WDS** – Wadowicka Drużyna Skautowa,
- WF UJ** – Wydział Filozoficzny UJ,
- WL UAM** – Wydział Lekarski UAM,
- WL UJ** – Wydział Lekarski UJ,
- WL UW** – Wydział Lekarski UW,
- wnl** – wszech nauk lekarskich,
- WP** – Wojsko Polskie,
- WP UJ** – Wydział Prawa UJ,
- WPiA UJ** – Wydział Prawa i Administracji UJ (wcześniej WP UJ),
- WSOP** – Wojskowa Służba Ochrony Powstania – formacja pomocnicza AK,
- WSR** – Wojskowy Sąd Rejonowy,
- WSS** – Wojskowy Sąd Specjalny,
- WT UJ** – Wydział Teologiczny UJ,
- WUBP** – Wojewódzki Urząd Bezpieczeństwa Publicznego,
- z-ca** – zastępca,
- ZG** – Zarząd Główny,
- ZHP** – Związek Harcerstwa Polskiego,
- ZS** – Związek Strzelecki,
- ZSRS** – Związek Socjalistycznych Republik Sowieckich,
- ZWZ** – Związek Walki Zbrojnej,